

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *ПЕРЕКЛАД ШТУЧНИХ МОВ У ЦИКЛІ РОМАНІВ «ПІСНЯ ЛЬОДУ Й
ПОЛУМ'Я» ДЖОРДЖА МАРТИНА***

**Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» ГРІНЕНКО ОЛЕНА
ОЛЕКСАНДРІВНА**

Керівник: канд. філол. наук, доцент ГАЛІЙ ЛЮДМИЛА ГЕОРГІЇВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра англійської філології і перекладу

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ С.І Сидоренко
«_____» _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Гріненко Олени Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема дипломної роботи «Переклад штучних мов у циклі романів «Пісня льоду й полум'я» Джорджа Мартіна»

затверджена наказом ректора від «_____» _____ 202__ р. № _____

2. Термін виконання роботи: з _____ по _____

3. Вихідні дані роботи: художній текст циклу романів «Пісня льоду й полум'я» Джорджа Мартіна»

4. Зміст роботи: _____

1. Теоретико-методологічні засади перекладацького аналізу штучних мов.

2. Особливості перекладу штучних мов.

3. Особливості перекладацького відтворення штучних мов твору «Пісня льоду та полум'я» Дж. Р.Р. Мартіна.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу:

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Підготувати та узгодити розширений план-конспект дипломної роботи.	до 10.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 10.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 20.11	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 30.01	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту дипломних робіт.	до 07.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: « _____ » _____ 2020 р.

Керівник дипломної роботи _____

(підпис керівника)

Галій Л.Г.

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____

Грінченко О.О.

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
FACULTY OF LINGUISTICS AND SOCIAL COMMUNICATIONS
ENGLISH PHILOLOGY AND TRANSLATION DEPARTMENT**

ALLOWED TO DEFEND
Head of department

“ _____ ” _____ 2020 y.

**GRADUATE WORK
(EXPLANATORY NOTE)**

**OF GRADUATE OF EDUCATION DEGREE
“MASTER”**

**Theme: *TRANSLATION OF ARTIFICIAL LANGUAGES IN GEORGE
R. R. MARTIN SERIES “A SONG OF ICE AND FIRE”***

Executor: *student of the group PhL-201 M Grinenko Olena*

Scientific Advisor: *PhD, docent Galiy Luidmila Georgiivna*

Normcontroller: _____ *Kondratenko Yulia Viktorivna*

Kyiv 2020

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «ПЕРЕКЛАД ШТУЧНИХ МОВ У ЦИКЛІ РОМАНІВ «ПІСНЯ ЛЬОДУ ТА ПОЛУМ'Я» ДЖ. Р.Р. МАРТИНА»: 82 сторінки, 3 рисунків, 2 таблиці, 36 використаних джерел.

Об'єкт дослідження – лексичні та граматичні складові штучних мов у циклі романів «Пісня льоду та полум'я» Дж. Мартіна.

Мета дипломної роботи – встановлення стратегії перекладу штучних мов з циклу романів «Пісня льоду та полум'я» Дж. Мартіна в англо-українському напрямку та висвітлення особливостей її реалізації.

Метод дослідження – метод класифікаційного аналізу (для визначення та розподілу штучних мов), метод функціонального аналізу (для визначення функцій артлангів), метод контекстуального аналізу (для встановлення стратегії перекладу артлангів на основі дослідження різних типів контексту – лінгвістичного, ситуативного та культурного); структурно-семантичного аналізу (для встановлення специфіки структурної та смислової організації артлангу лапінь) та порівняльно-перекладознавчого аналізу (для порівняння українських відповідників з вихідними одиницями).

Результати роботи можуть бути використані при вивченні дисципліни «Теорія та практика перекладу».

Апробація. Про результати роботи доповідалось на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами» 3 грудня 2020 р., ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ, ШТУЧНА МОВА, АРТЛАНГ, «ПІСНЯ ЛЬОДУ ТА ПОЛУМ'Я», ПЕРЕКЛАД ШТУЧНИХ МОВ, СПОСІБ ПЕРЕКЛАДУ.

SUMMARY

Grinenko Olena

TRANSLATION OF ARTIFICIAL LANGUAGES IN GEORGE R. R. MARTIN SERIES "A SONG OF ICE AND FIRE"

The thesis sets out to make essence of the notion of artificial language and its characteristics and peculiarities of its translation, as the problem of investigation of the methods of translation of the artificial languages remains still open and it is modern and actual. This deals not only with different views of translators on the given question, but also of great quantity of factors, which influence its decision.

The purpose of the thesis is to establish the strategy of translation of artificial languages from the series of novels "Song of Ice and Flame" by J. Martin in the English-Ukrainian direction and highlight the features of its implementation.

Realization of the set purpose provides the decision of a number of problems: to give definition of artlangs as a kind of artificial languages on the basis of a functional criterion; characterize artlangs, give different types of their classification; to characterize the varieties of existing artlangs, features of their construction and functioning; to establish the specifics of the reproduction of artlangs in translation; identify the main strategies and methods of their translation; to characterize the artificial languages of the work and to analyze the peculiarities of their English-Ukrainian translation at the lexical and grammatical levels.

Research methods are determined by its purpose and objectives. The main methods are: method of classification analysis (to determine and distribute artificial languages), method of functional analysis (to determine the functions of artlangs), method of contextual analysis (to establish a strategy for translating artlangs based on research of different types of context - linguistic, situational and cultural); structural-semantic analysis (to establish the specifics of the structural and semantic organization of the articulation of the paws) and comparative translation analysis (to compare Ukrainian equivalents with the original units).

The novelty of this study is that in the work for the first time the analysis of artificial languages and revealed the features of their reproduction in the Ukrainian language.

As a result of the analysis of the original text, it was established that the common Romanization based on the Latin alphabet without additional characters is used to record individual phrases and short texts of artificial languages. In particular, Romanization is used in the dictionary of the Dothraki language. The phonetics of the languages consists of consonant and vowel sounds. In addition, officially, languages do not have writing. As for grammar, some languages have five cases (case declension is different for living and inanimate objects; in addition, we must pay attention to the plural). Translation analysis was performed at the lexical and grammatical levels. The main strategy of translation reproduction of artificial languages of the work is alienation, which was followed by Ukrainian translators. The main method of translation, which is used was transcoding.

Key words: artistic text; artificial language; artlang; “Song of Ice and Flame”; translation of artificial languages; method of translation.

ЗМІСТ

Вступ	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ШТУЧНИХ МОВ	
1.1. Визначення поняття штучної мови/артлангу	
1.2. Класифікації артлангів на основі різноманітних критеріїв	
1.3. Особливості формування та функціонування артлангів у літературних та кінематографічних творах	
Висновки по розділу	
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ШТУЧНИХ МОВ	
2.1. Лінгвістична характеристика штучних мов	
2.2. Стратегії перекладу артлангів	
Висновки по розділу	
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ВІДТВОРЕННЯ ШТУЧНИХ МОВ ТВОРУ «ПІСНЯ ЛЬОДУ ТА ПОЛУМ'Я» ДЖ. Р.Р. МАРТІНА	
3.1. Загальна характеристика штучних мов твору «Пісня льоду та полум'я» Дж. Р.Р. Мартіна	
3.2. Перекладацький аналіз дотракійської мови твору «Пісня льоду та полум'я» Дж. Р.Р. Мартіна	
Висновки по розділу	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
Додаток А	
Додаток Б	

ВСТУП

До інтересів сучасного перекладознавства залучаються все нові та цікаві об'єкти дослідження. Новітній термін «артланг» сьогодні використовується на позначення штучно створених мов, спеціально розроблених для реалізації потреб художнього дискурсу. Такі мови ще не потрапляли у фокус зацікавленості перекладознавців. Їхній аналіз потенційно сприятиме висвітленню таких проблем, як перекладацька творчість, стратегії і способи перекладу, специфіка мовної особистості перекладача тощо. Зазначені чинники визначають **актуальність** та сучасність поточного дослідження.

Об'єктом дослідження виступають лексичні та граматичні складові штучних мов у циклі романів «Пісня льоду та полум'я» Дж. Мартіна, а **предметом** аналізу – стратегії їхнього перекладацького відтворення та задіяні задля їхньої реалізації способи перекладу, перекладацькі прийоми та трансформації.

Метою дипломної роботи є встановлення стратегії перекладу штучних мов з циклу романів «Пісня льоду та полум'я» Дж. Мартіна в англо-українському напрямку та висвітлення особливостей її реалізації.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки **завдань**: дати визначення артлангів як різновиду штучних мов на основі функціонального критерію; охарактеризувати артланги, навести різні види їх класифікації; охарактеризувати різновиди існуючих артлангів, особливості їх конструювання та функціонування; встановити специфіку відтворення артлангів у перекладі; визначити головні стратегії та способи їх перекладу; охарактеризувати штучні мови твору та проаналізувати особливості англо-українського їх перекладу на лексичному та граматичному рівнях.

Матеріалом дослідження виступають кілька штучних мов: дотракійська, древньогіскарська, низька валерійська, спільна, висока валерійська, стара мови та скрот.

Методи дослідження зумовлені його метою та завданнями. Основними методами є такі: метод класифікаційного аналізу (для визначення та розподілу штучних мов), метод функціонального аналізу (для визначення функцій артлангів), метод контекстуального аналізу (для встановлення стратегії перекладу артлангів на основі дослідження різних типів контексту – лінгвістичного, ситуативного та культурного); структурно-семантичного аналізу (для встановлення специфіки структурної та смислової організації артлангу лапінь) та порівняльно-перекладознавчого аналізу (для порівняння українських відповідників з вихідними одиницями).

Новизна даного дослідження полягає у тому, що в роботі вперше здійснено аналіз штучних мов та розкриті особливості їх відтворення українською мовою.

Теоретичне значення роботи представлено тим, що в ній комплексно проаналізовано проблему перекладу артлангів, що може вважатися внеском як у загальну теорію перекладу, так і частково в теорію художнього перекладу.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані під час розробки теоретичних та практичних курсів із загального мовознавства, зарубіжної літератури, перекладознавства. Результати цього дослідження можуть бути корисними при написанні курсових, дипломних та магістерських робіт.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ШТУЧНИХ МОВ

1.1. Визначення поняття штучної мови/артлангу

Люди здавна захоплювалися винайденням мов. Багато штучних мов, або конлангів (від англійської *constructed languages*), були створені з метою полегшення спілкування між носіями різних мов. Практичний інтерес до штучних мов підвищився в кінці XIX – першій половині XX століття перш за все завдяки розвитку засобів комунікації. Зараз люди продовжують винаходити штучні мови, деякі у філософських і логічних цілях, а багато використовується в художніх творах. Штучна мова – це знакова система, що створюється з елементів природних мов і пропонується в якості допоміжного засобу міжнаціонального спілкування [6]. На думку К. Малмкйєр, штучною є мова, створена з якоюсь конкретною метою. Така мова зазвичай протиставляється мові природній, якою розмовляють представники певної мовної спільноти. Отже, одним із критеріїв, що полягають в основі класифікації мов, є спосіб їх виникнення. Так, мови поділяють на природні, тобто такі, що виникли стихійно під час процесу спілкування, та штучні – створені свідомо для реалізації певної мети [2]. Розрізняють спеціалізовані та неспеціалізовані штучні мови. Спеціалізованими є символічні мови науки (математики, хімії) і мови програмування. До неспеціалізованих мов відносять:

- апріорні мови. Вони створюються незалежно від природних мов. Прикладом є штучна мова логлан (від англ. *Logical language* – «логічна мова»). Вона була розроблена у 1955 році доктором Дж. К. Брауном для експериментальної перевірки гіпотези Сепіра-Уорфа;
- апостеріорні мови, що запозичують матеріал з природних мов (наприклад, есперанто);

- змішані штучні мови, що поєднують ознаки апіорних і апостеріорних мов (наприклад, волапюк). Неспеціалізовані штучні мови створюються з метою комунікації. Зазвичай, їх автори намагаються створити таку мову, яка в перспективі може стати єдиною для всього людства, адже з різних політичних і культурних причин жодна з природних мов не може задовольнити таку потребу [3]. Перші спроби створення штучних мов пов'язані з намаганнями поновому реалізувати комунікативну функцію мови, винайшовши такий засіб спілкування, який би зміг об'єднати людей та поклав край необхідності перекладу як посередницької діяльності. Одним із найбільш ефективних шляхів подолання проблеми різномовності є використання мови-посередника. Такі мови називаються міжнародними. Зазвичай, коли йдеться про міжнародні мови, в першу чергу згадують такі природні мови, як англійська, французька, іспанська чи китайська. Але починаючи з кінця ХІХ сторіччя почали з'являтися штучно створені міжнародні мови, які отримали назву «планових». Для природних мов функція міжмовної комунікації є вторинною. Первинною, як вже згадувалося, є функція внутрішньомовної комунікації. Для планових мов, навпаки, ця функція завжди є первинною [4]. Першою з планових мов стала «волапюк». Її розробив німецький священик Йоганн Мартін Шлейєр у 1879 році. Його метою було розробити таку мову, яка була б простою для вивчення, правильною з точки зору граматики і в якій думку можна було б виражати ясно та адекватно [5]. У 1887 році польський лікар єврейського походження Людвік Лазар Заменгоф створює мову «есперанто». Він мав на меті створення політично нейтральної та легкої у вивченні мови. Для досягнення першої мети Заменгоф використав елементи найпоширеніших європейських мов, а для досягнення другої створив суворо нормалізовану граматику. Зараз цією мовою володіють близько 2 мільйонів людей. Далі стали з'являтися інші штучні мови. Серед найбільш відомих – «ідіом-неутраль» (1893–1898), «латино-сіне-флексіоне» (1903), «ідо» або «реформований есперанто» (1907–1908), «окциденталь» (1921–1922),

«новіаль» (1928), «інтерлінгва» (1951) тощо. Вважалося, що саме універсальна штучна мова надасть усім людям рівні можливості та покладе край пануванню одних країн над іншими. Також до найбільш популярних штучних мов належать:

- мова сольресоль, що була розроблена французьким музикантом Франсуа Сюдром. В її основі – сім складів музичної гами;

- мова лаадан, що була створена для перевірки гіпотези Сепіра-Ворфа та пристосована для самовираження жінок;

- токі пона, лексикон якої налічує лише 123 слова, які можна об'єднувати, щоб створювати складніші слова;

- лінгва ігнота, що вважається першою відомою штучною мовою;

- енохіанська мова, описана в книгах астролога Джона Ді і провидця Едварда Келлі в XVI сторіччі;

- А-Прім, що була створена у філософських цілях. Це версія англійської мови, яка не дозволяє використання будь яких форм дієслова «to be».

Це сприяє критичному мисленню та висловлюванню особистих вражень мовця, а не сторонніх суджень.

Лінгвіст Р. Гаррісон в своїх статистичних дослідженнях називає також такі сфери застосування штучних мов [5]:

- лінгвістичне дослідження. Таке дослідження найчастіше використовується для вивчення процесу оволодіння новою мовою. Викладаючи вигадану мову групі випробовуваних, можна досліджувати їх здатність засвоїти цю мову. Також можна дослідити вплив цієї мови на їх мислення і сприйняття світу;

- створення штучного інтелекту і спілкування з комп'ютером;

- мистецтво: мови використовуються у літературних творах і кіно для створення образу вигаданої культури;

- мистецтво для мистецтва: для деяких людей конструювання мов є хобі, яке приносить їм задоволення і задовольняє потребу у творчості;

- створення таємних групових і професійних мов, в тому числі військових шифрів.

На сучасному етапі розвитку штучних мов вчені лінгвісти та ентузіасти конструювання конлангов налічують понад 1500 різновидів штучних мов. Однак, варто зазначити, що ні професіонали, ні любителі не можуть прийти до термінологічної єдності в тому, що стосується позначення класів штучних мов.

Якщо професіонали прагнуть до зменшення синонімії термінів, то любителі погоджуються на множинність найменувань кожного класу штучних мов.

Як уже згадувалося вище, штучна мова – це мова, яка навмисно сконструйований однією людиною або невеликою групою людей за порівняно невеликий період часу. Синоніми терміну «штучна мова» включають «плановий мову», «мова–модель» і «винайдений мову». Штучні мови, сконструйовані для певних цілей, також отримують ряд термінологічних позначень.

Мови, які використовуються в художніх творах, називають вигаданими або фікціональними; ті, які створені для забезпечення міжнародної комунікації, називаються універсальними, допоміжними, міжнародними або інтер–мовами (інтерлінгва). Серед штучних мов також можна виділити логічні мови, числові мови, символічні, або іконічні мови, і пазімології (мови жестів) [ ].

Розглянемо наступну класифікацію штучних мов (за комунікативними функціями штучних мов):

1. Auxlangs. Допоміжні мови. Мови, які, на думку своїх творців, призначені служити в якості міжнародних штучних мов: есперанто, ідо, ложбан і ін.

2. Вигадані мови (ВЯ).

- 2.1. Artlangs (артланги). Фантастичні мови, придумані авторами літературних і кінематографічних творів, а також комп'ютерних ігор.

2.1.1. Мови, що вийшли за межі фантастичних світів, створених авторами, і закріпилися в реальному і віртуальному світах: мови Толкієна, клінгонов (мова серіалу «Star Trek»), мова D'ni зі світу комп'ютерної гри «Myst»;

2.1.2. Мови, що функціонують або згадуються тільки в межах відповідного художнього твору.

2.2. Personal languages. Особисті, або персональні мови, – вигадані мови, сконструйовані окремими авторами або групами авторів без конкретної мети. Основним середовищем побутування таких авторських мов є Інтернет. Проекти, що не виходять з початкової стадії і не пов'язані зі створенням вигаданого світу, а також спроби часткової ревізії природних мов прийнято називати «мовами–начерками» [].

Є й інші способи класифікації штучних мов і інша термінологія для позначення їх типів. Наприклад, деякі конлангісти розрізняють наступні види штучних мов:

1. Мови програмування і / або комп'ютерні мови – мови для автоматичної обробки інформації за допомогою ЕОМ.

2. Інформаційні мови – мови, що використовуються в різних системах обробки інформації.

3. Формалізовані мови науки – мови, призначені для символічного запису наукових фактів і теорій в точних і природних науках (математика, логіка, хімія та ін.).

4. Міжнародні допоміжні мови (планові) – мови, створювані з елементів або на основі природних мов і використовувані як допоміжний засіб міжнаціональної комунікації.

5. Мови неіснуючих народів, створені в белетристичних або розважальних цілях, наприклад: ельфів мову, придуманий Дж. Толкіном; Клінгонській мову, придуманий Марком Окрандом для фантастичного серіалу «Star Trek»; мова На'ві, створений для фільму «Аватар».

6. Мови, спеціально розроблені для спілкування з позаземним розумом.
До такого роду мов відноситься мова лінокс []

Першим критерієм, що лежить в основі класифікації штучних мов, є функціональний – тобто розподіл мов відбувається на основі тих функцій, які вони виконують. На основі цього критерію виділяють «допоміжні мови», головною функцією яких є комунікативна, та «художні мови» або «артланги», для яких головна функція – естетична. В. Н. Комісаров також розподіляє переклади за функціональним критерієм. Відповідно до його розподілу, тексти бувають художні та інформативні. Отже, переклад також буває художнім та інформативним. Інформативний переклад, на відміну від художнього, перш за все, орієнтується на повідомлення певної інформації [4]. Задля вивчення допоміжних мов було створено окремий підрозділ мовознавства під назвою «інтерлінгвістика». Цей термін запропонував бельгійський мовознавець Жюль Мейсманс у 1911 році в якості назви для науки про природні закони формування загальних допоміжних мов. Він вважав, що ці закони можуть бути перенесені й на штучно створені мовипосередники [6]. Тож, підсумовуючи, можна із впевненістю сказати, що, незважаючи на існування прихильників тієї чи іншої планової мови, інтерлінгвістика не змогла вирішити проблему багатомовності. Під артлангами розуміють «штучні мови, що конструюються в межах художнього дискурсу і не розраховані на те, аби виступати засобом комунікації у реальному світі» [9]. Вперше термін *art-language* («художня мова»), або скорочено *artlang* – «артланг», використовує у своєму відомому есеї “*A Secret Vice*” («Таємний порок») Дж. Р. Р. Толкін. На його думку, головні причини створення артлангів мають виключно естетичний характер [7]. 11 Окрім причин естетичного характеру, внаслідок яких артланги виконують функцію стилістичного прийому, звернемо увагу на деякі інші. Однією з них вважається *прагнення до творчості, реалізації креативного потенціалу особистості*, на що вказує відомий дослідник конлангів Р. Гаррісон [8]. Ще однією функцією артлангів є людична, тобто

ігрова. Часто наявність штучної мови у художньому творі пояснюється прагненням автора до мовної гри. Наприклад, творець мови есперанто Л. Л. Заменгоф говорив, що ідея створення цієї мови з'явилася у нього ще в дитинстві. Ця ідея була втілена у грі. Він поєднував слова різних мов з метою розробити таємний код для спілкування з однокласниками [8]. Дж. Р. Р. Толкін у згаданому вище есе *“A Secret Vice”* називає артланг «ігровою» мовою [6]. Так, конструювання артлангів є одним із різновидів мовної гри, але водночас воно дозволяє усвідомити загальні принципи будови і функціонування мови взагалі. Воно також сприяє розширенню теоретичних уявлень про різні властивості мови, а також про ступінь можливості впливу людини на мову та допомагає усвідомити проблеми міжкультурної комунікації [9].

1.2. Класифікації артлангів на основі різноманітних критеріїв

Наведемо внутрішню функціональну типологію артлангів. Тут зазвичай виділяються такі різновиди:

1) мови, що (частково) функціонують або тільки згадуються в межах відповідного художнього твору;

2) мови, що вийшли за межі фантастичних світів, створених авторами, і знайшли життя у реальному чи віртуальному світі (прикладом можуть слугувати артланги Дж. Р. Р. Толкіна чи мова з серіалу *“Star Trek”*);

3) особисті (персональні) мови – артланги сконструйовані якоюсь особою або групою осіб задля власного використання. Їх ще називають «авторськими мовами» [6], а сферою розповсюдження зазвичай виступає Інтернет.

За відношенням до природних мов артланги можна класифікувати таким чином: Як вже згадувалося раніше, розрізняють апостеріорні мови – тобто ті, до складу яких входять одиниці, запозичені з природних мов, та апріорні мови – тобто ті, до складу яких входять одиниці, які за своїм складом не відповідають природним мовам. Протиставлення цих двох класів

мов є відносним, адже в апостеріорних мовах можуть зустрічатися апріорні елементи, а в апріорних мовах, в свою чергу, апостеріорні. Треба також зауважити, що йдеться не тільки про лексеми, а й про елементи інших рівнів, зокрема, морфеми або фрагменти слів. Викоремлюють третій клас – клас змішаних мов або мікстів, в яких наявне певне співвідношення апостеріорних та апріорних елементів. Конструюючи артланги, письменники не мають потреби давати назви максимально широкому колу об'єктів. Їм також не потрібно турбуватися про ієрархічність та іноді взагалі про системність створюваних ними мов, завдяки якій є можливою передача будь-якої нової інформації, адже артланги функціонують виключно у межах художнього твору. Обрання апріорної або апостеріорної мови більшою мірою залежить від жанру твору, в якому вона застосовується. Наприклад, артланги у складі утопічних або антиутопічних творів з більшою вирогідністю будуть апостеріорними, адже (анти)утопії найчастіше показують те, яким буде суспільство майбутнього. Такі мови є зазвичай модифікаціями реальних мов, наприклад, новомова Дж. Орвелла [9]. Натомість, артланги, що входять до складу фантастичних творів, скоріше будуть апріорними, адже завданням автора є показати таку мову, яка не має нічого спільного з людською. Те ж саме можна сказати й про казкові твори. Жанр фентезі будується на міфології, а це означає, що артланги в його складі часто досить щільно пов'язані з мертвими мовами, що й зумовлює їхній апостеріорний характер [5]. Ця інформація є важливою для перекладу артлангів. З огляду на те, що морфеми апостеріорних одиниць артлангів співвіднесені з морфемами мовиджерела, при перекладі такі мови відтворюють на основі перекладацького способу калькування. Такий тип перекладу можна визначити як *змістоорієнтований*. Пріоритетним способом іншомовного відтворення апріорних мов є транскодування. Такий тип перекладу вважається *формоорієнтованим*.

1.3. Особливості формування та функціонування артлангів у літературних та кінематографічних творах

Вперше тема артлангів або вигаданих мов з'являється в утопічній літературі у XVI столітті. Однак особливий інтерес до мов можна помітити у XX столітті. Саме в цей час відбувається розквіт негативної утопії, фентезі та наукової фантастики. Автори мають змогу піднімати суттєві питання, міркувати про структуру мов, їх можливості, їх ролі в політиці та психології. Специфіка утопії, як правило, припускає існування ідеального суспільства, яке так чи інакше відокремлене від суспільства реального. Автори утопій створювали нову вигадану мову, яка підкреслювала відокремленість і відмінності утопічного суспільства від реального. Назва жанру «утопія» походить від однойменного твору Томаса Мора («Utopia», 1516), написаного латинською мовою. Саме Мор вперше в літературі докладно описує вигадану мову. Він не просто згадує факт існування особливої утопічної мови, а й наводить її алфавіт і цілий чотиривірш. Вигадана мова, створена Томасом Мором, безсумнівно, грає важливу роль в поезиці «Утопії» та має декілька функцій. У світоглядній функції мова дозволяє читачеві краще зрозуміти образ думок утопійців. Також вона відіграє жанроутворюючу роль. Утопічна мова була створена з використанням грецької та латинської мов. Крім того, Т. Мор чітко показує роль мови в суспільстві: від освіти до політики і влади. Утопічна мова також підсилює ефект відокремленості утопійців [4]. У книзі Джонатана Свіфта «Мандри Гуллівера» («Gulliver's Travels», 1726) також простежуються утопічні мотиви. Автор описує мову гуїгнґнмів – розумних і добродішних коней. Він використовує цю мову не тільки у світоглядній та жанроутворюючій, але і в пародійній функції. Перш за все, пародійний характер мови гуїгнґнмів можна помітити в описі її фонетичної сторони. За своїм звучанням вона нагадує кінське іржання. Звуки в основному є носовими або гортанними, схожими на датські або німецькі, а тому

звучать набагато «витонченіше і виразніше» [8]. Окрім описання характеристик вигаданої ним мови Дж. Свіфт говорить також про зв'язок мови і свідомості, про вплив мови на мислення, а, значить, і на все життя суспільства її носіїв. Слідом за утопістами використовувати артланги почали і автори жанру негативних утопій, що остаточно сформувався у 20 столітті [6]. Дж. Орвелл використав вигадану мову під назвою «новомова» у своїй дистопії «1984» (1949). Автор включив до свого роману у формі додатку есе «Принципи новомови» («Principles of newspeak»), в якому він пояснює базові принципи побудови цього артлангу. Новомова, безсумнівно, грає важливу роль в поетиці твору і виконує одночасно жанроутворюючу (дистопія) і світоглядну функцію. Нав'язана «зверху», насильно, новомова зумовлює світогляд своїх носіїв. У ній навмисно викорінилися багатозначні слова з метою завідомо обмежити свідомість людини, що використовує цю мову. В основі новомови – звичайна англійська мова, але її граматики і лексики значно змінені. Зокрема, будь-яке слово новомови може використовуватися як дієслово, іменник, прикметник і прислівник. Слова *thought* «думка», наприклад, в новомові не було. Його місце було зайнято словом *think*, яке виконувало функції як іменника, так і дієслова. Англійська мова має схожий устрій – багато слів в ній можуть використовуватися у функції іменника, дієслова і прикметника: наприклад, *water* «вода», *to water flowers* «полювати квіти», *water vapour* «водяна пара». Число прикметників в новомові вкрай мізерне. Антоніми у новомові утворюються за допомогою негативної приставки *un-*. Але головною особливістю новомови є лексика. Вона складається з трьох шарів: словник А, словник В і словник С. До словника А входять звичайні, побутові слова, число яких зведено до мінімуму і які по можливості позбавлені багатозначності. Словник С містить технічні терміни, необхідні лише фахівцям. Найцікавіше – це словник В. Туди потрапляють складні слова, спеціально сконструйовані для політичних потреб. Словник В складно перекласти звичайною мовою – старомовою. Назви організацій, навчань і країн в новомові скорочуються. Велика кількість

скорочень і складних слів Орвелл запозичив з мови радянського часу. Одними з найбільш відомих та детально розроблених вважаються мови, створені автором «Володаря перснів» Дж.Р.Р. Толкіном. Джон Рональд Руел Толкін був не тільки письменником, а й відомим філологом, фахівцем з давньогерманської і кельтської мов, викладачем класичних мов в Оксфорді. Історія вигаданих мов, використаних автором у «Гоббіті» («*The Hobbit, or There and Back Again*», 1937) і «Володарі перснів», починається з його «Сильмарилліону» («*The Silmarillion*», 1977) – збірки міфів і легенд Середзем'я. У світі Середзем'я існують такі мови: п'ятнадцять ельфійських мов, таких як «квенья» (*Quenya*), «сіндарін» (*Sindarin*), «квендерін» (*Quenderin*), «ельдарін» (*Eldarin*), «аварін» (*Avarin*), «нандорін» (*Nandorin*) тощо; гномська мова «кхуздул» (*Khuzdul* або *Khuzdûl*), «мова ентів» (*Entish*), «чорна говірка» (*Black Speech*), начебто створена Сауроном для своїх слуг, і багато інших. Більшість із вигаданих ним мов доволі детально прописані у численних додатках до романів циклу. В якості основи для своїх мов Толкін використовував природні мови. Так, наприклад, мова ельфів квенья була створена на основі фінської мови, з додаванням деяких рис латинської та грецької. Кожна з вигаданих мов мала свою історію розвитку, культуру і носіїв. Ці мови були одними з центральних елементів, на основі яких автор побудував цілий фантастичний всесвіт. Найвідомішими є квенья та сіндарін, що належать до ельфійської сім'ї. Вони мають детально розроблену граматику. Мови Толкіна ідеально відображають мислення своїх вигаданих носіїв. Наприклад, квенья є співочою мовою, відомою своєю красою. Мови гномів або орків також відповідають своїм носіям – вони звучать «важче» за рахунок великої кількості приголосних – глухих у гномів і дзвінких у орків. Окрім граматики для своїх мов Толкін розробив також писемність. Найвідоміший з толкінівських алфавітів – тенгвар (в перекладі з квенья – «букви»), створений ельфом Феанором. Цей алфавіт використовувався для різних мов. Зокрема, саме їм виконаний напис Чорною говіркою на Персні Всевладдя (Чорна говірка не входить до ельфійської сім'ї

і зовсім не схожий на квенью і сіндарін). У середині 80-х років 20 ст. артланги стали створюватися також для кінематографічних творів. Яскравим прикладом є клінгонська мова. Це штучна мова, створена лінгвістом Марком Окрандом для інопланетної цивілізації клінгонів з телевізійного серіалу «Зоряний шлях». Ця мова відома своєю фонетикою. У ній два десятка приголосних, і здається, що це мало – але серед них є зовсім рідкісні звуки, наприклад tlh (глухе, що вимовляється разом [тл]) і Q (промовляється дуже глибоко в роті [кx]). Ще один характерний клінгонський звук – це ' , так звана гортанна смичка: те, що ми вимовляємо між голосними, коли говоримо «не–а». У клінгонській граматиці важливу роль відіграють суфікси, які можуть з'єднуватися в довгі ланцюжки. Природні мови, влаштовані таким чином, називають аглютинативними (наприклад, турецька). Клінгонською мовою перекладено кілька книг, зокрема «Гамлет». Крім того, вона стала єдиним артлангом, який потрапив до справжньої системи машинного перекладу [4]. Ще одним прикладом використання артлангів у кінематографі є мова на'ві. Режисер фільму «Аватар», Джеймс Кемерон вирішив, що створення цього фільму неможливе без повноцінної штучної мови. Цим зайнявся американський лінгвіст Пол Фроммер. Якщо мови Толкіна відомі своєю продуманою історією, а клінгонська мова – фонетикою, то мова на'ві відзначилася своєю граматиною. Мова на'ві використовує так звану тричастинну конструкцію речення. Під цим терміном мається на увазі, що підмет (суб'єкт) перехідного дієслова позначається одним способом, додаток (об'єкт) – іншим, а суб'єкт неперехідного дієслова – третім. Система чисел в на'ві теж викликає інтерес. Окрім звичної однини і множини, в на'ві є ще й потрійне число (наприклад, nantang «змієвк», menantang «два змієвк», рхенantang «три змієвк», аунantang «змієвк (чотири або більше)») [7].

Висновки по розділу

В даному розділі позклянуті теоретико–методологічні засади перекладацького аналізу штучних мов. Штучна мова – це мова, що була

створена з якоюсь конкретною метою. Вона протиставлена природній мові, якою розмовляють представники певної мовної спільноти. Така мова є знаковою системою, що створюється з елементів природних мов і пропонується в якості допоміжного засобу міжнаціонального спілкування.

Розподіл штучних мов за функціональним критерієм передбачає виокремлення «допоміжних мов», головною функцією яких є комунікативна, та «художніх мов» або «артлангів», для яких головною є естетична функція. Окрім естетичної функції, можна виокремити й деякі інші. Наприклад, креативну, що передбачає прагнення до творчості, та людичну, тобто функцію мовної гри.

Внутрішня функціональна типологія артлангів передбачає розподіл на:

- 1) мови, що функціонують або згадуються в межах художнього твору;
- 2) мови, що вийшли за межі фантастичних світів, створених авторами, і розпочали функціонування у реальному чи віртуальному світі;
- 3) особисті (персональні) мови, сконструйовані певною особою задля власного використання.

За відношенням до природних мов пропонується розрізнити апостеріорні мови – тобто ті, до складу яких входять елементи, запозичені з природних мов, та апріорні мови – тобто ті, до складу яких входять елементи, які не виявляють матеріальної відповідності природним мовам.

Вперше артланги були використані авторами жанру (анти)утопії. Артланги також застосовувалися письменниками–фантастами на підтвердження теорії лінгвістичної відносності.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ШТУЧНИХ МОВ

2.1. Лінгвістична характеристика штучних мов

«Ми існуємо, виходить, перш за все в мові і при мові», – писав німецький філософ ХХ століття М. Хайдеггер (1889–1976) [Heidegger, 2012].

Саме тому мова – одне з найбільш складних і важко піддаються поясненню науці явищ. Розуміння мови в лінгвістиці сходить до ідеям Вільгельма фон Гумбольдта (1756–1835) і Фердинанда де Соссюра (1857–1913), які створили два фундаментально різних уявлень про мову.

За В. фон Гумбольдтом [фон Гумбольдт, 2000], мову необхідно розуміти не як продукт діяльності, а як саму діяльність, тобто мова знаходиться в постійному русі. З плином часу мова змінюється під дією різних факторів, мова – це безперервний творчий процес, але в той же час він є чимось стійким. У своїй роботі «Курс загальної лінгвістики» [де Соссюр, 2004] Ф. де Соссюр, навпаки, визначає мову (*la langue*) як знакову систему і загальну для всіх систему засобів, що використовуються при побудові фраз на даною мовою, відрізняючи її від мови (*la parole*) – конкретних висловлювань носіїв мови. Система детермінує внутрішню будову мови: всі що входять в систему елементи пов'язані між собою, а сама система є єдиним цілим.

Складність мови полягає в тому, що вона має на увазі під собою одночасно і систему знаків, і діяльність. На сьогоднішній день термін «мова» має принаймні два взаємопов'язаних значення:

- 1) мова взагалі, мова як певний клас знакових систем;
- 2) конкретний, так званий етнічний, або «ідеоетнічний», мова – певна реально існуюча знакова система, яка використовується в деякому певному соціумі, в певний час і в певному просторі. Мова в першому значенні – це абстрактне уявлення про єдиний людській мові, осередді універсальних властивостей всіх конкретних мов.

Конкретні мови – це численні реалізації властивостей мови взагалі [ЛЕС, 2002]. Найбільш укрупненна класифікація мов світу – це поділ їх на природні та штучні. Природними мовами прийнято вважати такі, які формувалися без постановки будь-якої мети, виникнення і існування яких нерозривно пов'язане з виникненням і існуванням людини розумної, а штучними – сконструйованими цілеспрямовано [Гончарова, 2014]. Також термін «штучна мова» іноді трактують як знакову систему, використовувану в тих областях, де природні мови недостатньо ефективні або зовсім не можуть використовуватися [Кожевников, Данилова, 2010].

Як згадувалося в роботі вище, штучна мова, в тому числі і артланг, найчастіше створюються на основі природної мови або на базі вже будь-якого існуючого штучної мови. У зв'язку з цим, доцільно визначити, чи можливо в принципі вважати те, що ми називаємо штучною мовою, мовою. Як уточнив у своїй роботі академік Ю.С. Степанов, «інші знакові системи, створені людством, виконують тільки деякі можливості природної мови» [Степанов, 1998], отже, можливо, що в штучній мові відсутні ті параметри, які роблять систему вербальних і невербальних знаків мовою. Для цього опишемо і порівняємо ряд лінгвістичних характеристик, властивих природним мовам, з лінгвістичними характеристиками вже наявних штучних мов, а саме вигаданих мов.

По-перше, беручи до уваги ідею Ф. де Сосюра, мова – це знакова система, всередині якої є свої елементи, які взаємодіють між собою, утворюючи одне ціле. Такий знаковою основою для більшості мов є писемність або алфавіт, а взаємодіючими елементами – основні рівні мови, кожен з яких характеризується сукупністю відносно однорідних одиниць і набором правил, що регулюють їх використання і угруповання в різні класи і підкласи: фонемний, морфемний, лексичний (словесний) і синтаксичний (рівень пропозиції) [ЛЕС, 2002]. Незважаючи на те, що природний і штучний мови не однакові за характером виникнення (перший виникає стихійно, але не без допомоги народу, і не має авторства, а інший – конструюється

людиною і, як наслідок, має як мінімум одного учасника), вони обидва мають цей самий знаковий характер і системність, яка вибудовується в одне ціле. Прикладом у разі штучних мов може послужити ельфійська мовна сім'я, яка створювалася Дж. Р.Р. Толкієном у 60–х роках. Автор встиг придумати своїм мовам не тільки алфавіт, а й словник, ряд фонетичних, граматичних і синтаксичних правил, що відповідає рівневої системи будь-якого природної мови. Однак природний і штучний мови – це якісно різні системи: відкрита і закрита.

Природна мова – це система незавершена і піддається змінам, яка вирізняється своєю пристосованістю, ясністю і динамічністю, в той час як будь-який штучний мова є незмінною і завершеною системою з максимумом чітких правил і мінімумом винятків.

По-друге, В.Ш. Тлюстен в своїй статті «Про деякі паралелі процесів формування та організації внутрішньої структури штучних і природних мов» [Тлюстен, 2007] стверджує, що при зародженні кожен природна мова орієнтувався на ту чи іншу предметну середу, і в процесі формування мови специфіка цього середовища накладала на нього помітний відбиток. Тобто мають особливе значення особливості народу, виступав початковим носієм мови: певні смислові схеми відбивали ті чи інші соціальні, історичні або психологічні аспекти. У випадку з артлангами, наприклад, орієнтація більш очевидна: автор штучної мови спершу вивчає групу людей (менталітет, спосіб життя, їжа, цінності, ієрархія в суспільстві і т.д.), для яких він створює мову, і навколишній світ, щоб максимально точно відобразити характерні риси народу в конструйованому мовою.

По-третє, природна мова швидко пристосовується до виконання міжособистісних відносин, тому є «основним і безцінним знаряддям людства» [Суюнбаева, 2015]. У своїй праці «Функції мови», опублікованому в енциклопедії під редакцією Ю.М. Караулова [Російська мова: енциклопедія, 1997], Н. Д. Арутюнова пише: «Мова, будучи найважливішим знаряддям спілкування людства об'єднує людей, налагоджує їх

міжособистісні та соціальні відносини, приводить у відповідність практичні послуги, бере участь в системі світогляду і способу національного світу, забезпечує збір і збереження інформації, що відноситься до історії, до історичного досвіду народу, до особистого досвіду індивіда, роз'єднує поняття в свідомості, групує і розміщує, удосконалює розум і самого себе, служить формою і матеріалом художньої творчості». Отже, основними функціями мови є комунікативна (засіб людського спілкування), когнітивна (пізнавальна), емоційна (засіб вираження почуттів і емоцій) і металінгвістична (засіб дослідження і опису мови в термінах самої мови) [ЛЕС, 2002]. Виходячи з того, що вигаданий мову створюється для такого ж придуманого народу як засіб спілкування персонажів, естетичний елемент твору для передачі способу життя та менталітету, а також відмінний спосіб вираження емоцій і почуттів, властивий людям або істотам, які володіють штучним мовою, можна зробити висновок, що штучна мова так само як і природний виконує ряд основних значущих функцій в ірреальному суспільстві, ідентичних функцій природної мови.

По-четверте, природна мова є об'єктом лінгвістичних досліджень і залишається актуальним напрямком. З плином часу змінюється не тільки мову, але й погляди і кути, під якими він розглядається, змінюються, а кількість напрямків, що займаються вивченням мовної системи, тільки збільшується. Прагматика, антропологічна лінгвістика, морфологія, лінгвістика тексту, когнітивна та комунікативна лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, перекладознавство, лінгвістична експертиза та ін. – всі ці розділи науки присвячені мові. Але і сконструйованій мову також активно вивчається такою наукою як інтерлінгвістика, об'єктом досліджень якої є штучні, допоміжні мови [ЛЕС, 2002]. Термін «інтерлінгвістика» з'явився в 1911 р і був визначений його автором, бельгійським вченим Ж. Мейсмансом, як наука про «природні закони формування загальних допоміжних мов», під якими він мав на увазі будь-які мови, здатні виступати в ролі посередників міжмовної і

навіть междialeктного спілкування , тобто мови як природного, так і штучного походження. На думку вченого Мейманса, закони формування міжнародних природних мов могли бути перенесені і на штучні мови [Кузнецов, 1991].

У повсякденні роки інтерлінгвістика концентрувалася на вивченні міжнародних штучних мов як одного із засобів подолання мовного бар'єру. У зв'язку з цим виявляється тенденція осмислювати Інтерлінгвістики як розділ мовознавства, що вивчає міжнародні мови в контексті загальної теорії міжмовної та міжкультурного спілкування. Для цього періоду характерні твердження, згідно з якими до предмету інтерлінгвістики відносяться дослідження процесів взаємодії національних мов в сучасну епоху і виникнення «інтернаціоналізмів», розробка штучних мов різного роду і прогнозування їх структури, аналіз досвіду їх функціонування і визначення їх функціональних можливостей по відношенню до природних мов .

Таким чином, існує видиме прагнення розширити дослідницький діапазон інтерлінгвістики. Однак при цьому центральною проблемою теорії залишається вивчення штучних мов, які, в разі якщо вони отримали практичну реалізацію в спілкуванні, називаються «плановими мовами» [Кузнецов, 1991]. Хоча об'єктом інтерлінгвістическом досліджень є переважно штучні мови, інтерлінгвістика виявляє постійну цікавість до питань свідомого впливу людини на мову, т. Е. До мовного планування і мовну політику, а також до питань міжнародної стандартизації наукової і технічної номенклатури [ЛЕС, 2002].

При всіх загальних рисах штучних і природних мов, які дозволяють переконатися в тому, що добре продумана і сконструйована вигадана мова дійсно є мовою, існує ряд відмінностей, які детально описані в статті О.П.Сологуб «Про взаємодію штучної і природної мови у сфері офіційноділового спілкування». Результати порівняння наведені у додатку А, на основі яких можна зробити висновок, що в природних і штучних мовах різне співвідношення об'єктивних і суб'єктивних факторів [Сологуб 2009].

Іншими словами, в природних мовах процеси протікають під дією об'єктивних причин і закономірностей, а в штучних вагома роль суб'єкта.

Таким чином, ми приходимо до висновку, що між природними і штучними мовами є аналогії і відмінності, причому останні проявляються в міру поглиблення аналізу. Обидва типи мов створювалися людиною лише з декількома відмінностями: природна мова створювався народом стихійно, в той час як вигаданий мова була також сконструйований людиною, але обмежений строгими рамками і цілями створення мови. Крім того, як природний, так і штучний мову при зародженні був орієнтований на будь-яку реальність: існуючу або придуману. Також вигаданий мову схожий з природним своєю знаковістю, системністю і виконуваними функціями, а також статусом актуального об'єкта для досліджень.

До знаковості ми відносимо наявність або Відсутність писемності даного мови. Найчастіше як природна мова, так і штучна мова мають алфавіт або ряд символів для вираження думок на листі. Під системністю ми маємо на увазі поділ мови на кілька базових пластів, з яких він складається. Такі пласти ми називаємо рівнями мови, в кожному з яких існують свої правила і закономірності, які не суперечать один одному.

До рівням мови відносяться:

- фонемний рівень;
- морфемний рівень;
- лексичний (словесний) рівень;
- синтаксичний рівень.

Більш того, оскільки більшість штучних мов створюються на базі однієї або декількох природних мов, можна говорити про те, що вигадана мова може повноцінно виконувати ті ж функції, що і природна мова. Так, до основних функцій штучної мови ми відносимо:

- комунікативна функція (засіб спілкування в ірреальному світі);
- когнітивна (пізнавальна) функція (у випадку, якщо штучна мова отримує життя в реальному світі);

- емоційна функція (засіб вираження почуттів і емоцій);
- металінгвістична функція (засіб дослідження і опису мови в термінах самої мови).

2.2. Стратегії перекладу артлангів

Головними стратегіями перекладу, якими користуються більшість перекладачів, вважаються одомашнення та очуження.

Застосовуючи стратегію одомашнення, перекладач орієнтується на мову та культуру перекладу, застосовує такі методи, як вільний переклад, парафраза, імітація. Він активно використовує також адаптації та компенсації. У такому перекладі, як правило відсутні оригінальність мови, ознаки епохи та культурний фон. Перекладач намагається пристосувати текст до звичок та смаку читача.

Обравши стратегію очуження, перекладач орієнтується на мову та культуру оригіналу. При цьому він найчастіше використовує такий метод як транскодування. До найбільш популярних прийомів очужувального перекладу належать також запозичені слова, архаїзми. У перекладі, на відміну від одомашненого, присутні оригінальність мови, ознаки епохи та культурний фон. Перекладач намагається пристосувати читача до тексту перекладу.

Популярною думкою на сьогодні є те, що при більшості перекладів так чи інакше проявляються обидві стратегії. Б. Д. Добровольський відзначає, що найкращим рішенням є вмiла комбiнацiя обох стратегiй, а втрати смислу повиннi компенсуватися рiзного роду коментарями, а саме культурологiчним, лiнгвiстичним та лiтературознавчим. Хоча така позицiя здається привабливою, у більшостi ситуацiй перекладу, зазвичай, переважає якась одна стратегiя, а iнша виконує допомiжну роль.

Передумовою виникнення цих двох стратегiй є розмежування методiв перекладу Ф. Шлейермахером. Він виокремлює два методи перекладу, якi описує таким чином: «Перекладач або залишає у спокої

письменника та змушує читача рухатися до нього назустріч, або ж залишає у спокої читача, і тоді йти йому назустріч доводиться письменникові». На думку дослідника, ці шляхи є відмінними один від одного, і перекладач може обрати тільки один із них. Якщо використати два методи одночасно, письменник і читач не зустрінуться взагалі. Згідно з першим підходом Шлеєрмахера, перекладач не приховує іншомовну природу тексту, а, навпаки, акцентує її. Натомість другий підхід забезпечує створення «природного» для цільової культури тексту. Сам Ф. Шлейєрмахер на практиці був прихильником першого методу. Таким чином з'явилися два протилежні стратегії перекладу, наслідком застосування яких є різні типи текстів перекладу. Перший читається як переклад, другий – як оригінал. У більшості випадків перевага надається другому. Зазвичай, читаючи перекладений твір, ми зовсім не відчуваємо його іншомовної природи, вона виявляється лише в іменах, топонімах, реаліях тощо. Назви цим двом стратегіям («одомашнення» (або «доместикація») та «очуження» (або «форенізація»)) дав американець Л. Венутті, який виокремив їх на основі класифікації Ф. Шлеєрмахера. На думку Венутті, головними ознаками одомашненого перекладу є його «природність» (naturalness) та «плавність» (fluency). У очужених перекладах перекладач навмисно підкреслює іншомовну природу цільового тексту.

Перекладач та літературознавець Г. Кочур віддавав перевагу очуженню, але з двома застереженнями. Перше полягає у тому, що найкращі переклади виникають, на його думку, на зіткненні цих тенденцій. Друге застереження таке: іноді перекладачам не треба керуватися суворими правилами та приписами та прислухатися до свого досвіду, смаку та поетичної інтуїції. Це сприяє досягненню кращих результатів. Наближати класику до читача, спрощуючи її та модернізуючи мову він вважав неприпустимим.

Вибір стратегії перекладу залежить, окрім суб'єктивних уподобань перекладача, від об'єктивних факторів, до яких, на думку Л. В.

Коломієць, належать цільова аудиторія перекладу, кількість існуючих перекладів певного твору у цільовій культурі. Перші переклади літературних творів були дослівними, тобто очужуючими. До того ж, потреба в очужуючому перекладі особливо відчувається за наявності великої кількості одомашнюючих перекладів.

Ще одним об'єктивним фактором обрання стратегії перекладу вважається функція першотвору у вихідній мові. Якщо оригінал орієнтований на певну аудиторію або має виразні культурні ознаки, його переклад, скоріше за все буде очужувальним. Відповідно, в іншому випадку переклад буде одомашнюючим. Окрім того, переклади, отримані в результаті застосування тієї чи іншої стратегії, виконують різні функції у цільовій культурі. Головною функцією одомашнюючого перекладу є підтримання вже існуючої в цільовій культурі літературної традиції. Натомість, функція очужувального перекладу полягає у введенні до мови перекладу нових стилів, засобів, висловів та прийомів. Перекладач, що застосовує очуження, розширює стилістику цільової культури, збагачує лексичний склад та синтаксис мови перекладу, вводячи до неї неологізми та okazіоналізми.

Своєрідною межею між одомашненням та очуженням є поняття природності перекладу. Це поняття є малодослідженим через невизначеність самого поняття природності. На думку Ю. Найди, природність перекладу полягає у використанні граматичних структур та сполучень слів, що не порушують звичні мовні патерни. Така природність має мовний характер і характеризує початковий етап розвитку сучасного перекладознавства. На наступному комунікативно-функціональному етапі використання мовної одиниці в притаманній або, навпаки, в непритаманній їй функції у конкретному контексті є свідченням перекладності. О. Г. Мінченков визначає природність як використання носіями мови певної одиниці для актуалізації того або іншого концепту. Таку одиницю можна використати у конкретному контексті. Вважається, що поняття природності має визначатися комплексно на усіх трьох рівнях. Однак, той чи інший

аспект природності може бути пріоритетним. Так, для артлангів пріоритетними будуть мовний та комунікативно–функціональний аспекти природності, оскільки лексеми, що входять до їхнього складу, не актуалізують концепти у свідомості представників цільової культури.

Зазвичай автори створюють артланги для позначення реалій фантастичного світу, а отже вони не представляють концепт, а фактично ведуть до його формування у читацькій свідомості. Слово у складі артлангу може також мати звуконаслідувальний характер. Це допомагає читачу краще зрозуміти його значення. У такому випадку перекладач має обрати таке звуконаслідувальне слово у мові перекладу, яке б реципієнти асоціювали з тим самим об'єктом. Наприклад, у лапінській мові таке слово, як *hrududu* позначає «трактор» або будь–яку машину, що гучно шумить: *«Yes, they're only just over the top. Come on, let's get the others moving before a man comes with a **hrududu** or they'll scatter all over the place»*. Перекладач О. Мокровольський застосовує адаптовану транслітерацію. Він частково відтворює план вираження оригінальної одиниці і частково прилаштовує її до звукових особливостей мови перекладу: *«– Авжеж, якраз за горою. Ходімо приведем туди решту, поки не примчала людина на **грудуділі** й вони не розбіглися на всі боки»*. Таке рішення є адекватним, адже сприйняття шуму двигуна англomовним та українськомовним реципієнтом є схожим.

Штучні мови, на відміну від природних, створюються не хаотично, а системно, тобто на основі певних лінгвістичних закономірностей і правил. З огляду на це, існує необхідність вироблення стратегії їхнього перекладу задля збереження повноти авторського задуму і забезпечення необхідного впливу на іншомовного реципієнта.

Як вже зазначалося у першому розділі роботи, існує два види артлангів – апріорні та апостеріорні. Вони відрізняються своєю побудовою і, внаслідок цього, потребують відмінних стратегій їх відтворення. Окрім стратегій, що одомашнюють або очужують переклад, існує також розподіл стратегій на

глобальні, тобто такі, що стосуються досліджуваного об'єкту в цілому, та локальні, що стосуються окремих одиниць у межах цього об'єкту.

Глобальна стратегія одна і визначається ще перед роботою над текстом перекладу. Локальних стратегій може бути декілька та вони часто визначаються безпосередньо під час роботи над текстом перекладу. Апостеріорні артланги складаються з елементів різних рівнів природних мов. Найбільш проблемним з точки зору перекладу у більшості випадків є лексичний рівень, адже зазвичай письменники приділяють значно більше уваги лексику артлангу, ніж його граматичній складовій. Глобальною стратегією перекладу таких артлангів є одомашнення, оскільки ані сприйняття, ані тлумачення їх одиниць не викликають у читача будь-яких проблем. Тут спостерігаються природність та плавність перекладу, про які говорив Венутті. Спробуємо визначити, яка глобальна стратегія переважає при перекладі апріорних артлангів, які значно відрізняються від апостеріорних. Вони є відносно незалежними від природних мов, з яких вони запозичують тільки елементи фонетичного рівня (звуки та літери). Тобто, вони мають мов-донорів, однак вплив цих мов на формування одиниць артлангу є мінімальним. Іншими словами, апріорні артланги не мають морфемного членування, що унеможлиблює структурно-семантичну еквівалентність при перекладі. Зміст їхніх лексичних одиниць можна зрозуміти лише на основі коментарів. Граматика апріорних артлангів зазвичай майже непередставлена, винятком є елементи словотвору. При перекладі апріорних артлангів перекладач прагне зберегти фонетичну своєрідність оригіналу. Така стратегія буде очужувальною, адже вона орієнтована виключно на вихідний текст. Перекладач не робить жодних трансформацій з метою приведення артлангу у відповідність до норм цільової мови та культури. Це часто стосується навіть тих випадків, коли створені автором артлангізми не є привабливими для читача, або хоча б такими, що легко вимовляються.

Локальні стратегії перекладу артлангів залежать від того, який характер мають їхні складові – лексичний або граматичний. Отже, розглянемо окремо локальні стратегії перекладацького відтворення лексичних та граматичних складових артлангів. Усі лексичні одиниці артлангів мають розглядатися як інновації, що побудовані з елементів різних рівнів мови–донору за рахунок використання способів словотворення, наявних у цій мові. Вони протиставляються узуальним одиницям. Існує два класи інновацій – неологізми та okazіоналізми. Головним критерієм їхнього розрізнення є входження або невходження до узусу, згідно з яким okazіональними будуть вважатися ті інновації, що не входять до лексичної системи даної мови. Деякими з їхніх характерних ознак є такі: вони належать саме до мовлення; не вживаються представниками даного мовного суспільства; залежать від контексту. Для них також характерна ненормативність та новизна. Отже, лексичні одиниці у складі артлангів мають okazіональний характер, оскільки вони відповідають вищезазначеному критерію. Таким чином, вони за своїми мовними та комунікативно–функціональними параметрами протиставлені водночас узуальним одиницям та неологізмам.

На думку перекладознавців, через те, що okazіоналізми є зразками так званої безеквівалентної лексики, вони потрапляють до розряду перекладацьких труднощів. М. Т. Рильський говорить про лексичну okazіональність як про проблему художнього перекладу, але не пропонує остаточного вирішення цієї проблеми. Він зазначає, що для неологізмів, які не є частиною загальнолітературної мови, не потрібно створювати аналогічні перекладацькі відповідники. Однак, при цьому використання занадто банальних слів він також вважає недоречним. Таким чином, кожен перекладач має обрати свою власну стратегію перекладу.

В. С. Виноградов зазначає, що дуже часто перекладачі не приділяють належної уваги okazіоналізмам. Вони вважають їх невідомими їм загальноживаними словами та використовують при їх перекладі звичайну лексику. І навіть розуміючи, що перед ними okazіональне слово,

багато перекладачів не займаються словотворчістю та вдаються до описового перекладу. Перекладознавець відзначає також, що у кожному окремому випадку перекладачу доводиться брати до уваги не тільки власне бачення принципів відтворення інновацій, а й враховувати ті відносини, в яких перебувають між собою вихідна та цільова мови та культури. Ми розуміємо стратегію перекладу okazionalizmів відносно лексичних складових артлангів таким чином. Переклад okazionalizmів складається з двох етапів. Першим є етап інтерпретації, адже okazionalizm, на відміну від узувальної лексеми, не має усталеного значення (*fixed meaning*). Натомість, його значення є мінливим (*shifting meaning*). Отже, є логічним, що okazionalizmi замість значення мають лише смисл, що актуалізується у контексті. Таким чином, різні реципієнти можуть приписувати okazionalizмам різний смисл, що впливає на переклад. Основними механізмами інтерпретації лексичних інновацій є контекстуальний, семантичний та структурний аналіз. Такі види аналізу діють комплексно з метою отримання якомога меншої кількості варіантів інтерпретації, у більшості випадків лише одного. У лексиконі реципієнта–перекладача okazionalizmi відсутні, але їх складові є наявними. Таким чином, перекладач спочатку проводить морфологічне членування інновації та зі значення окремих елементів виводить проміжне значення слова. Далі він зіставляє отримане проміжне значення зі значеннями оточуючих одиниць, вносить за необхідності певні зміни і отримує остаточне значення. Така інтерпретація okazionalizmів є узагальненою. Наприклад, морфемне членування одиниць апріорних артлангів є, зазвичай, неможливим, оскільки вони складаються безпосередньо з фонем. Часто через це контекстуальна інтерпретація має приблизний характер. У таких випадках допомагають пояснення або коментарі, надані автором.

Більшість апріорних артлангів мають глосарії, що безперечно сприяє їхній інтерпретації. Існують такі основні кроки реалізації локальної стратегії перекладу лексичних одиниць артлангів. Першим кроком є відтворення

лексичної форми інновації, далі – відтворення оказіонального характеру перекладного еквіваленту. Наступним кроком є відтворення способу створення інновації. Цей крок може викликати певні труднощі через системні можливості цільової мови. Останній крок – відтворення, наскільки це видається можливим, морфемного та фонемного складу вихідної одиниці. Спробуємо визначити локальну стратегію перекладу граматичних складових артлангів. Ними вважаються граматичні (морфологічні та словотвірні) категорії та синтаксичні конструкції. До них треба також додати граматичні правила функціонування артлангу. Ці правила можуть наводитися у самому творі або в додатках до нього. Зазвичай письменники приділяють більше уваги лексику артлангу, користуючись при цьому граматику мови–донора. У таких випадках граматичні труднощі перекладу артлангу є рівнозначними граматичним труднощам перекладу з природної мови. Однак, зосереджуючи увагу на граматиці артлангу, розроблюючи її окремо від мови–донора або з опорою на змінену граматику цієї мови, письменник значно ускладнює ситуацію. Тоді такі граматичні складові вважаються аномаліями, тобто такими, що становлять складності для перекладу, оскільки вони не мають еквівалентів у мові перекладу.

В. Н. Комісаров вважає, що граматичні категорії є одним із найскладніших об'єктів перекладу. Таким чином, у результаті процесу перекладу граматичні категорії двох мов можуть бути не рівнозначні, а втрата інформації при їх передачі може компенсуватися використанням знаків, що відтворюють відповідний зміст. В. І. Карабан говорить про ускладнення передачі граматичних особливостей з англійської мови на українську, які треба враховувати при виробленні локальної стратегії перекладу граматики артлангів. До цих складнощів він відносить те, що англійська мова є аналітичною, а українська – флективною. Обидві мови мають також різний обсяг змісту подібних форм і конструкцій та різні функції відповідних граматичних явищ. Ці граматичні явища зустрічаються з різною частотою в певних стилях та жанрах мови оригіналу й мови

перекладу, а граматичну інформацію в одній з мов іноді необов'язково виражати.

Таким чином, поняття стратегії по відношенню до граматичної складової артлангів фактично зводиться до здійснення граматичних трансформацій. Визначино таку стратегію, що вважається загальною та складається з наступних кроків:

1) відтворення граматичної категорії за рахунок аналогічної категорії у мові перекладу;

2) якщо здійснення кроку (1) є неможливим, відтворення шляхом граматичних трансформацій цієї категорії за рахунок іншої категорії у мові перекладу (вона повинна бути близькою за змістом);

3) якщо здійснення кроку (2) є неможливим, застосування лексичної компенсації або описового методу для передачі граматичної категорії;

4) якщо здійснення кроку (3) є неможливим, не перекладати граматичну категорію.

РОЗДІЛ 3
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО
ВІДТВОРЕННЯ ШТУЧНИХ МОВ ТВОРУ «ПІСНЯ ЛЬОДУ ТА
ПОЛУМ'Я» ДЖ. Р.Р. МАРТИНА

3.1. Загальна характеристика штучних мов твору «Пісня льоду та полум'я» Дж. Р.Р. Мартіна

В результаті аналізу оригінального тексту було встановлено, що в творі використовується кілька штучних мов: дотракійська, древньогіскарська, низька валерійська, спільна, висока валерійська, стара мови та скрот. Розглянувши і порівнявши текст оригіналу і переклад роману, можна проаналізувати кожен з мов:

1. Дотракійська мова – мова, якою розмовляють дотракійці. Ця мова має тільки усну форму, так як у дотракійців немає писемності. Дотракійська мова була створена Девідом Дж. Петерсоном з Товариства зі створення мов, і на даний момент вона містить приблизно 2 500 слів [8]. Для дотракійської мови була створена спеціальна вікі (пізніше вона перетворилася в енциклопедію з усіх мов Ессоса). Наприклад, *pha* – я; *athjahakar* – гордість, доблесть; *dothrakhqoyi* – вершники, воїни, що присягнулися життям служити Кхала; *dothraki* – наїздник, також вживається в значенні «дотракієць»; *hrazef* – кінь [3].

Безпосередньо в самому творі можна зустріти всього декілька слів дотракійською мовою. Погіршує ситуацію й те, що перекладачі не залишають їх в своїх перекладах, використовуючи еквівалентні слова рідною мовою.

Тому слід звертатися до оригіналу твору. В результаті, можливо проаналізувати лише кілька слів, що звучать, як видно, грубо і гортанно, що використовується для того, щоб проілюструвати дикість кочівників, носіїв мови. Ще більш переконує в цій думці і те, що в дотракійській мові немає слова «дякую».

Дотракійська мова в роботах лінгвістів, які розробляли словник по книзі, була побудована на основі природних мов. У цієї мови в процесі розвитку з'явилися фонетика, деякі граматичні категорії (відмінки, порядок слів).

2. Древньогісарська мова – це мова, якою говорили в Гісарській імперії. Мова вважається мертвою, так як Гісарська імперія давним–давно знищена. Проте, древньогісарська мова зробила сильний вплив на діалекти низької валерійської мови, якими розмовляють в бухті работоргівців. Колись Гісарська імперія була могутньою державою, але потім її захопив Валерійський фригольд, і жителів імперії змусили говорити високою валерійською мовою. Поступово древньогісарська мова зникла. Але після Рока Валіра, який стався близько 400 років тому, Валерійській фригольд був знищений, а міста, які в нього входили, а також колонії, отримали незалежність. Висока валерійська мова також перестало існувати і трансформувалася в низьку валерійську мову, що складається з множини діалектів, кожен з яких значно відрізняється один від одного. Низькою валерійською мовою, якою розмовляють в бухті работорговців, значний вплив зробила древньогісарська, так як саме там розташовувалася колись могутня Гісарська імперія. Звідти навіть були запозичені деякі слова. Наприклад, слово «mhyasa» («миса»), що в перекладі означає «мати», – слово з древньогісарської мови [1].

3. Низька валерійська мова – сімейство діалектів, якими розмовляють в різних регіонах Ессоса, а точніше, у вільних містах і в бухті работоргівців. Діалекти низької валерійської мови дуже відрізняються, часто той, хто говорить на одному її діалекті, може абсолютно не зрозуміти іншого. В цілому, низька валерійська мова (точніше, все її діалекти), можна вважати найбільш поширеною мовою відомого світу. Нею говорять більше людей, ніж на спільній мові. Колись більшу частину Ессоса займала держава Валерійській фригольд. Він захоплював міста, створював колонії і змушував людей вивчати їхню мову, яка називалася високою валерійською мовою.

Потім трапився Рок Валіра, це сталося приблизно 400 років тому. Валерійській фригольд був знищений, високою валерійською мовою перестали розмовляти. Мова нащадків валерійців через століття значно змінилася і перетворилася на множину діалектів, які стали називати низькою валерійською мовою. У кожному з дев'яти вільних міст свій варіант низької валерійської мови. У бухті работорговців свої власні діалекти, в трьох найбільших містах бухти (а це Астапор, Юнка і Міерін) вони різняться. Також на мову бухти работорговців вплинула древньогіскарській мова, раніше в тому місці розташовувалася Гіскарська імперія. Мови всіх вільних міст дуже відрізняються одна від одної, в той час як мови бухти работорговців досить схожі одна на одну.

4. Спільна мова – основна мова Вестероса, принесена туди Андаль, заміниши стару мову. Коли Андаль почали захоплювати континент, вони змушували людей приймати їх традиції, релігію, а також мову. Поступово стара мова стала зникати. Навіть на Півночі, яка протистояла навалі Андаль, люди поступово стали забувати стару мову і почали говорити загальною. У творі спільною мовою говорять у всіх куточках Семи Королівств. Навіть гірські племена з місячних гір чудово розуміють спільну мову і непогано говорять на ній. Також спільною мовою говорять багато здичавілих, які живуть за Стіною, хоча їх основною мовою є стара мова. Так як жителям Ессоса необхідно підтримувати з Вестеросом торговельні та інші зв'язки, багато жителів вільних міст, міст бухти работорговців, а також Кварта відмінно говорять спільною мовою. Існують класові відмінності у вимові. Благородні люди і багаті торговці можуть дозволити собі гарну освіту, їх мова більш витончена. Мейстер, найосвіченіші люди королівства, говорять якоюсь ідеальною, офіційною версією спільної мови. З іншого боку, мова бідних людей може бути більш змашеною. Наприклад, багаті люди кажуть «пане», а бідні «мілорд». Багаті кажуть «my lord» – два окремих слова, а бідні – «m'lord», майже як одне слово [6]. Також бідні часто роблять в мові граматичні помилки і рідко вживають складні слова.

5. Висока валерійська мова – мова Валерійського фригольда, держави, яка колись займала більшу частину континенту Ессоса. Після Рока Валіра, який трапився приблизно 400 років тому, Валерійській фригольд був знищений. Високою валерійською перестали розмовляти, вона стала мовою фольклору, її знають тільки дуже освічені люди. Також високою валерійською воліють розмовляти між собою червоні жерці. Мова нащадків валерійців через століття значно змінилася і перетворилася на множини діалектів, які в цілому називають низькою валерійською мовою. У Вестеросі мало хто говорить високою валерійською мовою. Висока валерійська мова в творі представлена всього деякими словами:

dragarys – в перекладі означає «дракона вогонь». Дейнеріс Таргарієн вчила своїх драконів дихати вогнем по команді «Дракаріс»;

kirimvose – спасибі;

valar morghulis – в перекладі означає «всі люди смертні» або «всі люди повинні померти». Також словосполучення «валар моргуліс» використовується в якості привітання; *valar dohaeris* – «всі люди повинні служити». Відповідь на фразу «валар моргуліс» [2].

6. Стара мова – давня мова Вестероса, мова перших людей. Приблизно 12000 років тому Вестерос заселили перші люди, саме вони принесли з собою стару мову. Вона була витіснена з континенту спільною мовою, яку принесли з собою Андалі. Стара мова використовують здичавілі люди в землях за Стіною. У старій мові є примітивна рунічна писемність, але руни використовувалися тільки для написів на могилах.

7. Скрот – мова, якою розмовляють білі ходоки. На жаль, в творі не зустрічається прикладів використання цієї мови, оскільки вона схожий на звуки розколювання льоду. Джордж Мартін застосував різні способи створення нових мов: запозичення з мов сучасної англійської і давньоанглійського, перенесення відомих назв на нові художні образи, а також шляхом створення нових слів способом афіксації, складання основ і утворення нових словосполучень. Різний ступінь продуктивності слів цими

мовами у творі свідчить про продуману систему мов, яка привносить відчуття «реальності» подій, що описуються в романі.

Що стосується Дж. Мартіна, то він зазначає, що не є лінгвістом за освітою і не ставив собі за мету винайти для своїх романів будь-які мови, і не приділяє їм так багато уваги, як Толкін, який найбільш відомий як автор класичних творів: «Хоббіт, або Туди і назад», «Володар кілець» і «Сільмаріліон» [6]. Саме тому, хоча і світ роману є якоюсь альтернативною реальністю, так вийшло, що в творі перераховані вище мови в більшості своїй абсолютно такі ж, як англійська.

Подальші дослідження будуть пов'язані з дослідженням дотракійської мови.

За визначення категоризації М.М. Болдирєва [], тобто від ідеї, що в певному світі людина ділить його на класи, групи або категорії подібних об'єктів або подій, було проаналізовано словник і скрипт до серій перших сезонів телесеріалу і розділили представлені лексичні одиниці на 18 основних категорій, які в свою чергу також поділені для зручності на кілька підгруп. Слова і вирази були виокремлені в наступні групи за лексичною ознакою, в основі якого лежить тематичний принцип поділу лексики на лексико-семантичні групи, семантичні класи і т.п., а у випадку зі словами, що допомагають зробити мову зв'язною, – у відповідності до їх функціонального призначення:

1. Тварини і комахи (Animals and Insects);
2. Тіло (The Body);
3. Свята та ритуали і розваги (Celebrations, rituals and entertainment);
4. Одяг і аксесуари (Clothes and accessories);
5. Кольори (Colours);
6. Мова і комунікація (Language and Communication);
7. Їжа та напої (Food and Drinks);
8. Числа і кількісно (Numbers and Quantity);
9. Люди, сім'я і взаємини (People, Family and Relationships);

10. Час (Time);
11. Рух, подорожі, місця та напрямку (Movement, Travelling, Places and Directions);
12. Божественне і магічне (Spiritual and Magical);
13. Здоров'я (Health);
14. Мислення, емоції та почуття, концепти та ідеї (The Mind, Emotions and Feelings, Concepts and Ideas);
15. Бої, жорстокість, війна (Fight, Violence, War);
16. Небесні тіла, природа і погода (Celestial bodies, Nature and Weather);
17. Предмети (Objects);
18. Запахи і звуки (Smells and Sounds).

За допомогою методу аналогій було встановлено, що для запису окремих фраз і коротких текстів дотракійської мови використовується загальноприйнята романізація на базі латинського алфавіту без додаткових знаків. Зокрема, романізація використовується в словнику дотракійського мови. Фонетика мови складається з приголосних та голосних звуків. Загальними групами лексичних одиниць, які мають мінімум будь-яких специфічних показників, виявилися категорії, які об'єднали в собі слова з позначенням частин тіла (165 найменувань), предметів (130 найменувань), запахів (3 найменування) і звуків (22 найменування; єдиними незвичайними винятками в цій групі є слова *shin*, що позначає звук затухаючого багаття, і *aredri*, яке в перекладі означає «звук стуку копит по бруду»), часу (34 найменування), чисел (67 найменувань), кольору (15 найменувань) та основних розумових процесів і абстрактних понять (117 найменувань). Крім цього, офіційно, дотракійська мова не має писемності.

Варто також зазначити, що деякі слова належать до декількох категорій одночасно, тому є певними універсальними словами. Наведемо деякі приклади:

– описові прикметники підходять як для опису предметів, так і для опису зовнішності людини або природи (ao – deep, ershe / foz – old, es –

smooth, fitte – short, lain – beautiful, naqis – small, neak – long, nris – straight, thash – soft, thif – narrow, zhokwa – big і ін.);

– вигуки, що позначають команди для тварин, і слова, що позначають звуки тварин, можна віднести до тематичних груп, які пов'язані як з тваринами, так і безпосередньо зі звуками (наприклад: affa – whoa, hosh – giddy up, akko – stand up, memrizi – bird's tweet, reri – stay, soroh – halt і т.д.);

– також крики, команди і накази можна розподілити в категорії, пов'язані з людиною, звуками і комунікацією (hale – hey, gwe – let's go, affa – shh, rai – hurrah та ін.);

– деякі слова можуть ставитися як до категорії тварин, так і до категорії образ (наприклад, chiftik – cricket);

– слова, що позначають пори року, можуть бути віднесені як до часу, так і до природних явищ (aheshke – winter, chafka – fall, eyelke – spring, vorsaska – summer);

– слова qou (кров), zisat (to be hurt), ziso (wound), samvolat (to break) та ін. Одночасно підходить для трьох категорій: здоров'я, тіло і жорстокість;

– такі слова як dan (gem), kendra (opal), ozzir (ruby), vizhadi (silver) і ін. відносяться як до матеріалів, з яких виготовляються предмети одягу та аксесуари, так і до корисних копалин;

– слова, що позначають види зброї, можуть ставитися в рівній мірі і до категорії предметів, і до категорії зброї (arakh – curved sword, az – blade, kerikh – stick, orvik – whip, mihesof – dagger і т.д.).

Оскільки дотракійський народ – кочовий народ, що знаходиться в постійній і безперервного зв'язку з природою, в мові присутня велика кількість мовних одиниць, пов'язаних з пересуванням різними шляхами і орієнтацією на місцевості (120 найменувань), різні позначення природних явищ (142 найменування) та найменування тварин і комах (141 найменування):

– пересування (anat – to jog (beside), aqqisat – to keep near, athlanar – running, cheritat – to canter (beside), dothralat – to ride (alongside), elat – to go /

to go along with, essalat – to return, havolat – to move weakly, hezhahat – to make distance / to travel / to navigate, ifat – to walk (beside), irsovat – to trot, jadat – to come, jadilat – to approach / to come up to, jadolat – to arrive, karlinat – to gallop (beside), lanat – to run (beside), verat – to travel, vidrogerat – to ride і т.п.);

– природні явища (athdrivar shekhi – sunset, jalanqoyi – total lunar eclipse, shekhqoyi – total solar exlipse, temme – thunder, vash hrazefmen – earthquake, vaz – storm, sisi – lightning, hador – gust of wind, devesh – fog, eyel – rain, chaf – wind тощо.);

– тварини і комахи (adra – turtle, afis – fly, alegra – duck, chelsian – locust, cheyao – dark bay horse, enossho – mule, eshina – fish, fansa – dappled horse, faqqi – corn bunting (a bird), glen – louse, hammi – yak, havzi – cat, hlizif – bear, hrakkar – white lion, hrazef – horse, jin – female goat, jith – fox, jiz – chicken, joma – salmon, kane – lark, qana – black stork, qifo – pig, qlaseh – deer, qosar – spider, rachel – tiger, yetto – frog, zhalia – butterfly, zhaqe – bass fish, zhav – lizard, zhav (v) orsa – dragon і т.д.).

Крім того, як войовничі люди, дотракійці мають величезний мовної арсенал, який стикається з темами війни, способів вбивств, зброї і фізичного стану:

– зброя (arakh – curved sword, az – blade, efe – shackle, gehqoyi – bolas, (weapon), kade – net, kathqoyi – weighted net, kerikh – stick, kohol – bow (weapon), loqam – arrow, mihesof – dagger, orvik – whip, vov – weapon zhani – spear і т.д.);

– способи вбивства (addrivat – to kill (intentionally by a person), ammattelat – to hobble a person, annithat – to hurt, arragat – to choke, ildat – to strike, izzat – to poison, kafat – to smash, kaffat – to crush, lojat – to hit, nofilat – to wipe, ogat – to kill brutally (like slaughtering an animal), ohharat – to shoot (with bow), raggat – to choke та ін.);

– фізичний стан (zizat – to be hurt, ziqwehelat – to retch, zoroqoselat – to ache, zhikhat – to be sick, sharat – to be healthy, samva – broken, qiyalat – to bleed, qwehat – to vomit, raggat – to choke , rhae mhar – sore foot, rich – bubble /

swelling, nithat – to feel pain (from a specific source) darin – lame, dogat – to suffer (from) та інші).

Багато в чому ці дві категорії визначили і групу слів з тематикою їжі: тут переважають найменування їжі тваринного походження і плодів, які не потребують термічної обробки:

– ягоди і фрукти (asfavirzeth – cranberry, daki – pomegranate, filla – dried plum, jela – lemon, kemis – dried fig, qazer – apple, sathomakh – orange, soqwi – plum, sovi – pear, yachi norethmen – nectarine, zhorrof – fig і т.д.);

– овочі і боби (challeya – bean (as a food), chot – beet, chottaya – beet paste, ewe – olive, feso – carrot, glas – onion, ilmeser – salad, mredi – garlic, vado – turnip і ін.) ;

– інше (gizikh – honey, lamekh – mare's milk, tif – nut, jorok – corn);

– їжа тваринного походження (alegra – duck, dalfe – beef, eshina – fish, gale – egg, gavat – meat, jiz – chicken, joma – salmon, lashfak – stew, nindi – sausage, ninthqoyi – blood sausage, qifo – pork, vaf (i) – lamb і т.д.).

Однією з малих груп є категорія зі словами, що відносяться до одягу (всього 9 найменувань: khogar – word of one's apparel, hlaka – glove, imo – belt, orzi – shoe, qemmosor – clothes, serja – vest, shor – dress, shor tawakof – armor (lit. steel dress), tim – boot). У зв'язку з тим, що чоловіки дотракійці не носять зброї та одягу, що прикриває верхню частину тіла, вважаючи це ознакою боягузтва, а жінки обходяться парою суконь та прикрас, мовних одиниць з позначенням незвичайних речей, національних костюмів і т.п. не існує в дотракійській мові. На додаток до невеликим групам можна віднести також і категорії «Божественне і магічне» (16 найменувань) та «Свята та ритуали і розваги» (31 найменування). Тема релігії пов'язана з традиціями дотракійців і є таким собі таїнством, до якого причетні тільки дош кхалін як досвідчені жінки, які мають безпосередній контакт з божественними і магічними силами. Також дотракійці мають особливе уявлення про свята і ритуалах. Найголовнішим святом є весілля, а ритуалом – похоронне багаття, останнім можна також віднести до сакральних подій. Але те, що відбувається на

весілі зазвичай не стільки викликає посмішку і радість, скільки має безпосереднє відношення до жорстокості, продовження роду і сексуальних відносин. Саме тому в даній категорії немає належної кількості мовних одиниць, які ми звикли відносити до теми свята і веселощів.

Однак, крім основних тематик вбивств і постійного руху, в дотракійців існує ще одна «особлива» категорія, а саме група слів, присвячена прихильності до сім'ї, наближеним і взаєминам в своєму кхаласарі (198 найменувань). Як уже зазначалося, остання категорія «Мова і комунікація» (149 найменувань) об'єднує в собі перераховані вище розділи, тому що тут об'єднані дві різні, але переплітаються між собою теми, на які носії мови звертають найбільшу увагу: жорстокість і людські взаємини. Більш того, в даній категорії вдалося виділити ряд ідіоматичних або стійких виразів, властивих створеному мови, наприклад:

- qoy qoyi – blood of my blood;
- shierak qiya – comet (bleeding star);
- torga essheyi – in secret (under a roof);
- shekh ma shieraki anni – of man, the loved one (my sun and stars);
- jalan atthirari anni – of woman, the loved one (moon of my life);
- ase shafki athdrivar – your wish is my command (your words are death);
- anha dothrak adakhataan – I'm about to eat (I ride to eating);
- anha dothrak adakhatoon – I just ate (I ride from eating);
- aod chafaan – rest in peace (dust to the wind);
- aqet vichitera oma vafikhoon – a sheep shivers without its wool;
- fichas jahakes moon – get him (take his braid);
- san athchomari yeraan – a lot of honor to you тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що культурна своєрідність вигаданого етносу детермінує тематичні групи мовних одиниць, їх чисельну складову і внутрішню форму лексичних одиниць. У концептосфері дотракійського народу існує більш і менш яскраво виражені концепти, максимальна кількість яких на даний період розвитку історії вербалізовані в

мові. Класифікувавши основний досвід і уявлення про світ і узагальнивши властивості і елементи різних категорій, ми приходимо до висновку, що концептуалізація є нерівномірною, тобто в мові має місце бути різна номінативна щільність однойменних ділянок лексичних систем, деякі категорії залишаються на базовому і узагальненому рівні, в той час як інші відображають специфікацію накопичених знань в тій чи іншій області. Отже, результати категоризації відображені в повнозначній лексиці, а кожне повнозначне слово можна розглядати як відображає окремо взятую категорію зі які стоять за нею численними її представниками [ ].

Словник дотракійської мови, містить близько 1,600 слів (лише слова придумані Дж. Мартіном) з урахуванням всіх можливих частин дотракійської мови (дієслово, іменник, займенник, прикметник, прислівник, числівник, вигук, сполучник, прийменник), власних назв, запозичень з валерійської мови, невеликої кількості важливих словосполучень, а також того, що деякі слова мають кілька значень, але без врахування всіх імен числівників. Словник складений за алфавітом англійської мови, виключаючи букви B, P, U, W, X, оскільки власного алфавіту і слів, що починаються з цих букв, в дотракійській мові немає. У дотракійській мові дотримується суворий порядок членів речення: спочатку підмет, потім присудок, потім додаток.

Щодо граматики, то дотракійська мова має п'ять відмінків (відмінювання за відмінками різне для живих і неживих предметів; крім того, треба звертати увагу на множину):

– називний відмінок – це основна форма слова, яка використовується, коли іменник є в реченні підметом. Це і словникова форма теж – в словнику іменники наведені в називному відмінку. Для всіх живих і неживих істот, що закінчуються на приголосну, форма називного відмінка є основою для подальшого відмінювання слова, до якої додаються суфікси. Для неживих істот, що закінчуються на голосну, ця голосна при додаванні суфікса відкидається. В прикладах нижче використовуються слова *serja*

(шкіряна безрукавка; неживий предмет) і rizh (син; жива істота). Слово rizhi – множина rizh.

– родовий відмінок позначає присвійні відносини. До кореня неживого іменника додається суфікс / –i /: serj – serji (achrah serji – сморід безрукавки); живий предмет – / – (s) i / (ko rizhi – охоронець сина); іменники у множині в родовому відмінку не змінюються.

– знахідний відмінок позначає об'єкт дії (пряме доповнення). Знахідний відмінок неживого іменника є корінь слова: serja – serj (anha kaffe serj – я зім'яв безрукавку); живого предмета – з суфіксом / –s / у множині слова, що закінчується на / –i /, або / –es / в загальному випадку (lajak atthasa rizhes – воїн перемагає сина).

– аблативний відмінок вказує на рух від об'єкта. До кореня неживого іменника додається суфікс / –aan /: serja – serjaan; живий предмет – / – (s) aan / в однині і / – (s) ea / у множині (rizhaan – від сина, rizeha – від синів).

– алативний відмінок вказує на рух до об'єкта. До кореня неживого іменника додається суфікс / –oon /: serja – serjoon; живого – / – (s) oon / в однині і / – (s) oa / у множині (rizhoon – до сина, rizoha – до синів).

У дотракійській мові дотримується суворий порядок членів речення: спочатку підмет, потім присудок, потім додаток. Наприклад: khal ahhas arakh – Кхала точить аракс. Присудок завжди йде за підметом. Дієслова–зв'язки в дотракійській мові відсутні, так що найпростіші речення складаються тільки з двох слів: arakh hasa – аракс є гострим.

Речення можна ускладнювати за рахунок означення і обставини, які теж утворюються в особливому порядку:

ave – батько;

ave erin – добрий батько (означення йде після підмета);

ave sekke erin – дуже добрий батько (з'явився прислівник перед означенням);

jīn ave sekke erīn – цей дуже добрий батько (з'явилося займенник на початку фрази);

jīn ave sekke erīn annī – цей дуже добрий батько мій (присвійний займенник додається в кінець фрази);

jīn ave sekke erīn annī ma dorvoon – цей дуже добрий батько з козою – мій (з'явилася обставина в кінці).

Але для дотракійської культури остання фраза не надто природна, так що її можна замінити на наступну: jīn ave sekke verven annī m'orvikoop – цей мій дуже лютий батько з батогом.

У дотракійській мові активно використовуються прийменники. Приклад використання – слова Дейнеріс, сказані перед зборами дош кхалін: khalakka dothrae mī'anha – принц їде в мені. Тут використовується слово anha – я – з приводом ma – всередині: mī'anha – в мені.

Обставини, як правило, стоять у фінальній частині речення. Обставина може стояти на початку речення, якщо мовець хоче з його допомогою повідомити якусь додаткову інформацію, потрібну для розуміння фрази, але звичайне місце обставини – в кінці. Приклад фрази без обставини і з обставиною:

me oge oqet – він убив вівцю;

me oge oqet oskikh – він убив вівцю вчора.

Деякі обставини з'являються завжди відразу після присудка. Прикладом може бути vosecchi, що виражає експресивне заперечення:

yer ofrakhi sajoes maе – ти не доторкнешся до її коня;

yer ofrakhi vosecchi sajoes maе! – ти ніколи не доторкнешся до її коня!

Існує особливий клас спеціальних обставин, які ставляться перед присудком:

me kaffe rek tokikes – воно розтрощило того дурня;

me ray kaffe rek tokikes – воно вже розтрощило того дурня;

me laz kaffe rek tokikes – воно може зруйнувати того дурня;

me vil kaffe rek tokikes – йому вдалося знищити того дурня.

Методом суцільної вибірки було виявлено, наприклад, що в дотракійській мові існує 16 різних слів для позначення коня і/або його масті:

1. Cheyao – dark bay horse – темно–гнідий кінь;
2. Enossho – mule – мул (гібрид осла і кобили);
3. Fansa – dappled horse – плямистий кінь;
4. Hrazef – horse – кінь;
5. Hrazef chafi – mustang, a horse that used to be tamed – мустанг;
6. Jedda – pony – поні;
7. Lame – mare – кобила;
8. Manin – young male horse – молодий кінь;
9. Messhih – perlino horse – перлина (перловий кінь);
10. Nerro – foal – лоша;
11. Nozho – chestnut horse – гнідий кінь;
12. Ocha – dun horse – мишастий кінь;
13. Rhaek – stud – племінний жеребець;
14. Sajo – steed, one's own horse – кінь, бойовий кінь;
15. Vezh – stallion – жеребець;
16. Qahian – palimino horse – рябий кінь.

3.2. Перекладацький аналіз дотракійської мови твору «Пісня льоду та полум'я» Дж. Р.Р. Мартіна

У своєму циклі романів «Пісня льоду й полум'я» були створені наступні мови: дотракійська, древньогіскарська, низька валерійська, висока валерійська, загальна, стара і скрот. Розглянемо дотракійську мову, яка наразі складає близько 2500 слів [1], створену власне письменником і допрацьовану лінгвістом Девідом Пітерсоном для екранізації циклу романів.

Функціональність вигаданої мови полягає перш за все у тому, що вигадані мови покликані передавати картину світу принципово відмінну від звичної нам, інакше вигаданий світ не викликатиме інтересу. Д. Пітерсон зумів зімітувати одну з головних функцій усіх існуючих мов – мати

відображення в менталітеті народу–носія. Лексика дотракійської мови зосереджена навколо культурних констант цього кочового дикого народу. У самих романах можна зустріти лише кілька слів дотракійської мови. Ситуацію погіршує і те, що перекладачі не залишають їх у своїх перекладах, використовуючи еквівалентні одиниці мови перекладу. Тому слід звертатися до оригіналу твору.

Безпосередньо у романах можна дослідити світогляд даного народу. Дотракійці (англ. Dothraki) – народ, що не має постійних поселень, окрім Вейес Дотрак (Vaes Dothrak) і який кочує безкраїми степами так званого Дотракійського моря. Сама назва «дотракійці» означає «люди, що скачуть». Вони вмілі наїзники, навіть діти сідають у сідло раніше, ніж вчаться ходити.

Відповідно, більша частина лексики дотракійської мови зумовлена особливостями кочової культури. Життя в сідлі відображено не лише в численних дієсловах руху (наприклад: anat – to jog, aqqisat – to keep near, cheritat – to canter, dothralat – to ride, havolat – to move weakly, hezhahat – to travel, irsovati – to trot, karlinat – to gallop, lanat – to run і ін.) і в особливому ставленні до часу (наприклад, leshitof – time period of approximately 2 minutes) і долати відстань (chetira – a distance of about a half mile which can be cantered in one leshitof; irvosa – a distance of approximately 1/4 mile; karlina – mile, distance travelled in one leshitof; onqotha – a distance of approximately 1/8 mile), але і буквально у всіх дієсловах, що означають повсякденні дії. Так, наприклад, вагітна Кхалісі вимовляє на адресу мудрої бабусі з дош кхалін фразу «Khalakka dothrae mr'anha», що означає «A prince rides inside me!» («Принц скаче (їде) в (до) мені (–е)!»). Таким чином, питання «Hash yer dothrae chek? (Як справи?)» звучить дослівно: «Ти добре їздиш верхи?». А відповідь до нього «Ahna dothrak chek asshekh» означає: «Сьогодні я скачу добре». Життя у сідлі відображається у всіх дієсловах, що мають поведінковий характер: «Ahna dothrak adakhataan. I am about to eat (I ride to eating)» перекладається як «Я збираюсь поїсти (Я їду верхи, щоб поїсти)». Прощаючись з ким–небудь, дотракійці зазвичай вигукують «Dothras chek!»

(Ride well) з побажанням хорошого шляху. В якості ще одного прикладу можна навести дієслово «adakhath» (в перекладі – є, їсти). Здавалося б, можна просто сформулювати пропозицію, проте в дотракійській мові вираз «я тільки що поїв» або «я збираюся поїсти» будуть будуватися по-іншому:

1. Anha dothrak adakhataan – I'm about to eat (I ride to eating) – Я збираюся поїсти (я скачу на коні, щоб поїсти);

2. Anha dothrak adakhatoon – I just ate (I ride from eating) – Я тільки що поїв (я скачу від їжі на коні) [1].

Культура народу цілком зав'язана на культі коня. В даному випадку кінь визначає фактично більшість сфер життя: подорожують дотракійці на конях (саме тому в дотракійській мові існує безліч слів, пов'язаних з пересуванням на конях, а також команд для управління конем: cheritat – to canter (beside), dothrakh / dothralat – to ride, fredrilat – to run (with horses), gorat – to charge a horse, karlinat – to gallop (beside), onqothat – to walk (horse gait), vaesilat – to clog, vidrogerat – to ride та ін .; affa! – whoa !, akko! – stand up !, hiri! – watch !, hosh! – giddy up! reri! – stay !, soroh! – halt!), в більшості своїй їдять конину, з яким людині переходять сила та міць коня, п'ють перебродило кінське молоко і роблять з нього продукти (lamekh – mare's milk, lamekh ohazho – fermented mare's milk, lashfak – stew, ninthqoyi – blood sausage, thagwa – yogurt made from mare's milk, thagwash – a dessert made from thagwa and eaten with dried fruits, zhifikh – dried salted meat), шиють одяг з кінської шкіри і гриви, а також кінь є священною твариною, своєрідним символом і покровителем народу кочівників. Більш того, саме кінь, Великий Жеребець, є Богом в дотракійській культурі, який має владу завжди і всюди.

Образ коня також тісно пов'язаний з поняттями вірності, мужності, сили і сміливості. «Дені слідувала за ним на своїй Серебрянці, її супроводжували сір Джорах Мормонт і знову сів на коня брат Візеріс. Після того дня, коли вона змусила його пішки повернутися в кхаласар, дотракійці глузливо назвали його Кхала рхей мхаром – королем, що збив ноги. На наступний день Кхала Дрогобич запропонував йому місце у візку, і Візеріс

погодився. У своєму впертому невігластві він навіть не зрозумів, що над ним посміялися: вози призначалися для євнухів, калік, які народжують жінок, немовлят і немічних людей похилого віку. Цим він заслужив нове прізвисько: Кхала рхагат – взові король ... », – пише в своєму романі Дж. Мартін [ ]. Дотракійці вважають, що той, хто пересувається пішки, не має ні честі, ні гордості і не має права вважатися справжнім, повноцінним чоловіком, а падіння з сідла означає неприпустиму слабкість.

Людина, яка не може триматися в сідлі, не має права вести кхаласар. Це важливе вміння керувати конем для Кхала відбивається і в одному з діалогів Кхала Дрогобич і Дайенеріс Таргаріен, в якому також можна простежити наявність предметної лакуни для дотракійського мови: в ньому немає еквівалента слову трон.

Drogo: Kisha vastoki vos alikh hrazefi ido m'adori shiqethi.

Let's speak no more about wooden horses or iron chairs.

Daenerys: Me vos ador. Me...me...throne.

It's not a chair. It's...it's...throne.

Drogo: Throne?

Daenerys: Ador finaан khal nevasoe...che khaleesi.

A chair for a king to sit upon...or a queen.

Drogo: Khal vos zigereo adoroon anevasoe maan. Me zigeree sajosoон disse.

A khal doesn't need a chair to sit on. He only needs a steed.

Однак, не всі слова, що стосуються коней матимуть позитивну або нейтральну конотацію. Так, наприклад, в дотракійському мові існує слово *fredrik*, що позначає людину, яка занадто багато розмовляє (*chatterbox*). По-іншому дотракійці назвуть таку людину такою, яка звучить як кінські копита (*one who sounds like horse's hooves*). Дотракійці настільки часто чують звук коня, що скаче, як його копита б'ються об землю, що почали проводити аналогію з базіками і їх невгамовними промовами.

Чоловіки–дотракійці не носять зброї, оскільки вважають це першою ознакою боягузтва, що пояснював Джор Кхалісі. У зв'язку з цим словом обладунки в дотракійській мові відповідає словосполучення *shor tawakof*, що в дослівному перекладі означає сталеве плаття. Замість обладунків вони носять розмальовані шкіряні жилети на голе тіло, штани, сплетені з кінського волоса, і важкі пояси з бронзових або золотих медальйонів. У дотракійській мові існує також і інша фраза – *oqet vichitera oma vafikhoon* (вівця тремтить без своєї шерсті). Ця фраза виражає зневагу дотракійців до лхазарян (Haesh Rakhi – ягняче кодрло), що носять зброю.

Jorah Mormont: It's a good blade for a *dothrakaan* (for a rider) but a man in full plate, *shori tawakof* (steel dress)...

Rakharo: Dothraki vos ondeo shoris tawakofi.

Dothraki don't wear steel dresses.

Крім того, дотракійський народ в принципі нехтує традиціями красиво одягатися і носити різного роду прикраси. Саме тому в дотракійській мові мало слів, що позначають предмети одягу (*khogar* – one's apparel, clothes або *qemmosor* – clothes). Наприклад, чоловік носить ремінь (*imo* – belt), шкіряний жилет (*kherikh* – leather, *serja* – vest), шкіряні рукавички (*kherikh* – leather, *hlaka* – glove) і черевики (*tim* – boot), в той час як жінки зазвичай одягнені в плаття (*shor* – dress), зшите з конопляних ниток (*ferri* – hemp), вовни (*vafikh* – wool) або шовку (*tasokh* – silk) і іноді прикрашене хутром (*hem* – fur), туфлі (*orzi* – shoe), невелику сумку (*zande* – satchel) і в рідкісних випадках золоті і срібні прикраси з дорогоцінними каменями (*horhor* – gold, *vizhadi* – silver, *ozzir* – ruby, *kendra* – opal). Продовжуючи тему зовнішнього вигляду дотракійців, варто відзначити, що чоловіки носять вуса й довгу бороду, яку затискають металевими, золотими або срібними кільцями (*firikh* / *fire* – ring). Волосся завжди заплетене в косу (*jahak*) і оброблене маслами. У коси вплітаються дзвіночки (*ayena* – bell), що позначають кожну перемогу в битві. «– Бачиш, яка довга? – запитав Візеріс. Коли дотракієць зазнає поразки в поєдинку, він відрізає свою косу на знак приниження, щоб світ знав про його

ганьбу» [ ]. Зрізана коса означає поразку: недарма Кхала закликає до атаки своїх кровних вершників фразою «Fichas jahakes moon!», Яка буквально означає «Візьміть його за косу!». Оскільки дотракійці фактично живуть під відкритим небом, обходячись лише шатрами, куреннями і трав'яними тентами, в дотракійській мові існує лише одне слово, що позначає будинок, – okrenegwin (кам'яний будинок), що вживається тільки один раз в серіалі, коли Кхала Дрого обіцяв зруйнувати всі будинки на Заході заради свого ще не народженого сина, заради благородної справи. У зв'язку з цим в дотракійській мові існує ще одна фраза – torga essheyi (зробити щось в секреті, в таємниці, дословно – під дахом). За віруваннями дотракійців всі чесні, гідні похвали і гордості справи і рішення відбуваються саме під відкритим небом, на просторах землі, тому діяння «під дахом» не тільки викликають підозри, але і сповнені мороку і злих намірів. Всі важливі і гідні події в світі і в житті чоловіка повинні відбуватися під відкритим небом – в тому числі народження, одруження, парування подружжя, смерть і поховання. Така відкрита поведінка дотракійців знаходить своє відображення у відсутності в дотракійській мові таких актуальних для сучасного суспільства концептів та ідей як мораль, ганьба, сором і совість. Однак протиріччям є тут і те, що в дотракійській мові немає слів, що позначають дотики, тактильний контакт, тобто існує прогалина в лексиці чуттєвого сприйняття. Наприклад, в дотракійській мові відсутні мовні одиниці для номінації обіймів, різного роду дотиків, рукостискання, погладжувань, легких поплескування і т.п. за винятком єдиного дієслова *frakhat* – to touch, to reach to touch.

Життя під відкритим небом і злиття дотракійського народу з природою проявляється також і в гастрономічних перевагах. Вони вживають в їжу те, що дає їм природа: боби, фрукти і овочі, зелень, м'ясо, горіхи і вода, при цьому практично нічого не обробляючи і не готуючи в їжу (за винятком червоного вина, соку, бренді, делікатесів з конини і десертів з молока). Тому в дотракійській мові не існує слів, що позначають кулінарні страви або

кухонних і столових приладів (крім: heffof – jug – глечик, jolino – cooking pot – горщик для приготування їжі, kafe – pestle – ступка). Однак для позначення рослин в дотракійській мові існує не так багато слів, найчастіше вони узагальнені, наприклад: chal – bean, dahana – type of grass, feshith – tree, halah – flower, hranna – any type of grass і ін. В зв'язку з цим, також і категорія кольору (vishiya) налічує не більше 15 мовних одиниць: всі кольори і відтінки, для яких є назви в дотракійській мові, існують в природі. Наприклад, відтінок кольору може бути або світлим (dei) як день, або темним (ao) як ніч, або яскравим (rahsam) як сонце. Всього в дотракійській мові налічується 11 кольорів, а саме:

1. dahaan – green – зелений;
2. hoshor – golden, gold – золотий;
3. kazga – black – чорний;
4. nozhoven – brown – коричневий;
5. reaven – purple – фіолетовий;
6. shiqeth – gray – сірий;
7. thelis – blue – блакитний, синій;
8. theyaven – pink – рожевий;
9. veltor – yellow – жовтий;
10. virzeth – red – червоний;
11. zasqa – white – білий.

Більш того, оскільки дотракійці часто пересуваються з місця на місце і беруть з собою тільки все необхідне, категорія «Предмети» (vekhikh) представлена нешироким спектром лексичних одиниць (всього близько 40 назв самих предметів або об'єктів). В основному до предметів відносять або зброю (arakh – curved sword, efe – shackle, fiez – rope, kade – net, kathqoyi – weighted net, kerikh – stick, orvik – whip, orzo – trap і ін.), або речі першої необхідності при переході на інше місце (ador – chair, darif – saddle, heffof – jug, igge – bucket, janha – blanket, jolino – cooking pot, khiro – flag, khogari –

box, moska – pack, okre – tent, qemmo – cover , qeso – basket, rhaggat – cart і т.д.).

Загалом, дотракійці – це сама войовнича і агресивна нація у всіх семи королівствах світу Дж. Мартіна. Незважаючи на те, що тільки в одному місці неможливі нескінченні чвари, – Вайес Дотрак (Vaes Dothrak) – місце, куди з'їжджаються всі кхаласари і де заборонено користуватися зброєю і проливати кров, дотракійці все ж здійснюють численні кінні набіги на сусідні кхаласари, вважаючи за краще грабіж і вбивства мирного життя і ведення свого господарства. Вони спалюють поселення, вбивають чинять опір, гвалтують жінок, захоплюють або продають людей в рабство, насильно змушують приєднатися до свого кхаласару. Саме тому в дотракійском мові існує 12 слів для позначення різного роду зброї (arakh – curved blade; az – blade; efe – shackle; gehqoyi – bolas; kade – net; kathqoyi – weighted net; kerikh – stick; kohol – bow; loqam – arrow; mihesof – dagger; orvik – whip; zhani – spear), 7 лексичних одиниць для номінації видів удару мечем (chiftikh – a weak hit, glancing blow with a sword; gezrikh – a feint or decoy strike with a sword; hlizifikh – a wild but powerful sword stroke; hrakkarikh – a quick, powerful, accurate sword strike; ildo – sword strike; kolverikh – a straight sword thrust; verikh – a defensive strike with a sword) і 24 слова, які називають способи вбивства або нанесення шкоди здоров'ю, наприклад: addrivat – to kill interntionally; annithat – to hurt; ammattelat – to hobble a person; drozhat – to slay, to kill with an inanimate object / animals; fakat – to kick, fatat – to slap; ogat – to kill brutally; ovvethat – to shoot with a bow і інші. Крім того, в мові існує ряд слів для морального приниження людини (див. прим. нижче). До таких слів належать: arranat – to shame, arrane – shaming (a public dressing down), avvemolat – to make someone kneel, azzafrolat – to enslave, aresak – coward, tokik – fool, vikeesi – annoying woman і подібні. Навіть в природних явищах смерть знайшла своє відображення. Наприклад, захід сонця на дотракіне звучить як athdrivar shekhi, що в перекладі означає смерть сонця.

– Rakharo: Hash shafka zali addrivat mae, zhey Khaleesi? Ishish chare acharoe hash me nem ejervae nharesoon.

Do you want him dead khaleesi? Maybe the ear will listen if it is removed from the head.

– Irri: Khaleesi vos zalo meme nem vazzisa.

Khaleesi does not want him harmed.

– Rakharo: Chiftik!

Cricket!

Незважаючи на те, що дотракійці – це народ, який би кровопролиття і насильство, а відповідно, і той народ, який отримує поранення в битвах, вони не звикли скаржитися на стан здоров'я, поранення і біль. Доказом цього є одна з виділених нами категорій – категорія «Здоров'я». У дотракіне немає чітких найменувань серйозних хвороб і діагнозів, крім смерті (athdrivar), але є загальні позначення для болю, причин хворобливості або нескладні СИМПТОМИ:

– assamvat – break – зламати, перелом;

– athdarinat – lameness – кульгавість;

– athmharar – ache, soreness – біль, болючість;

– athnithar – pain – біль;

– athzhikhar – sickness – хвороба;

– khefat – sneeze – чхати, чхання;

– mhar – sore – рана, виразка;

– mhari – headache – головний біль;

– oqooqo – heartbeat – серцебиття (часто употребляється в значенні прискороного серцебиття);

– osto – bite – укус;

– qiya – bleeding – кровотеча;

– qwehat – vomit – блювота;

– rhae mhar – sore foot – біль в стопі;

– ziso – wound – рана;

– zisosh – scratch – подряпина.

Більш того, в дотракійській мові практично не використовуються слова для номінації внутрішніх органів як тварини, так і людини. Замість позначення кожного з органів дотракійці використовують слова *gaoli* (intestines, або «нутрощі») і *rea* (organ, або органи). Єдиними словами з даної категорії є *gadim – lungs*, *javrath – reins* і *torga – stomach*. Швидше за все, це пов'язано з тим, що саме легкі, нирки і шлунок схильні до захворювань або можуть бути зачеплені в ході війни.

Незважаючи на свою жорстокість, ворожість і загарбницький характер, у дотракійців є свої страхи. Наприклад, морська вода, яку вони називають отруйною (*evethiz*). Отруйною вода називається тому, що вона солоніша і коні її не п'ють. Не з'ясовуючи пересування на великі і малі відстані без коня, дотракійці не перетинають моря, побоюючись своєї смерті. Навіть коли дотракійці хочуть позбутися від надокучливого співрозмовника, а в деяких випадках і побажати йому смерті, вони використовують вараження *Es havazhaan !*, що в дослівному перекладі означає «Вирушай в море!». Більш того, в дотракійській мові існує слово *rhaggat eveth* (корабель), однак воно не вживається корінним народом, оскільки воно швидше за все було запозичене з валерійської мови і водний вид транспорту серед дотракійців вважається як мінімум небезпечним у зв'язку з забобонами про море і солоній воді. З наступного діалогу Кхалісі (Дайнеріс Таргарієн), рідною мовою якої була саме валерійська, і Кхалі Дрого стає зрозумілим, що корабель не входить в бачення світу дотракійців, тому народ його ігнорує, вживаючи замість корабля такий вираз як *alikh hrazef* (wooden horses):

– Daenerys: *Dalen rhaggati evetha ma ale [vekhi she Vaes Seris]: [Hrazef] ido fini ovethi yomme [havazh].*

There are thousands of ships [in the free cities]. Wooden [horses] that fly across [the sea.]

– Drogo: *Kisha vastoki vos alikh hrazefi ido m'adori shiqethi.*

Let's speak no more about wooden horses or iron chairs.

Пізніше Кхала Дрого, вимовляючи свою промову про завоювання всіх семи королівств, каже: «Anha vidrik khalasares anni jim, finaana nakhoe rhaesheser, majin adothrak hrazef ido yomme Havazzhifi Kazga ven et vo khal avvos» (I will take my khalasar west to where the world ends and ride wooden horses across the black salt sea as no khal has done before). Він прирівнює кораблі, «водні вози» (rhaggat eveth – water carts) до коням, що ще раз підкреслює виняткову роль коня в національній культурі дотракійців.

Крім культу коня, дотракійці також поклоняються сонцю і місяці. Прийнято вважати, що сонце і місяць доводяться один одному чоловіком і дружиною, утворивши нерозлучну, вірну пару, зірки і комети на нічному небі – це табуни вогнених небесних коней, що несуть на собі душі померлих і належать кхаласару Великого Жеребця. Ці повір'я також знайшли своє відображення в лексичному складі дотракійської мови. «Zhey jalan atthirari anni, Mago asta meshafka fich qorasokh maе, ohara haeshi rakhi fin qorasо me asaja maе.» – звертається Кхала Дрогобич до своєї дружини. Словосполучення jalan atthirari anni використовується тільки в розмові з коханою жінкою, дружиною і в перекладі з дотракійського означає місяць мого життя. Дайенеріс відповідає чоловікові наступним чином: «Mago asta k'athjilari, zhey shekh ma shieraki anni.» Вона, навпаки, висловлює свою прихильність і любов за допомогою словосполучення shekh ma shieraki anni, мої сонце і зірки.

– Daenerys: Khal anni ... Shekh ma shieraki [anni] ... Drogo.

My lord ... My sun and stars ... Drogo.

– Drogo: Yer jalan atthirari anni. Haz nesak anha disse, ma anha zigerok nesat vos alikh. Ma hash jini atthirarido, hash anha vaddrivak mahrazhes fin kis vallatha anna.

You are the Moon of my Life. That is all I know, and all I need to know. And if this is a dream, I will kill the man who tries to wake me.

Іншим прикладом може бути і такий вислів як shieraki gori ha yeraa (the stars are charging for you), яке дотракійці вимовляють як побажання удачі

чоловікам, котрі збираються в бій або на війну. Дана фраза надавала сил і впевненості війнам, оскільки вважалося, що за зірками стоять їхні предки, які все бачать і допомагають здійснювати вірні вчинки.

Більш того, для дотракійців особливу цінність представляють відносини як такі. Вони чітко розділяють відносини між подружжям, сексуальні відносини і родинні зв'язки. Наприклад, в їх мові є два слова, що позначають любов – *athfiezar* і *athzhilar*. У першому випадку має місце бути любов між рідними братами і сестрами або друзями, а в другому – романтичні або сексуальні відносини. Однак далекі родинні зв'язки мають менше значення, наприклад, для позначення далеких братів і сестер, тітки і дядька використовуються такі узагальнюючі слова як *krista* – female relative і *simon* – male relative. Також дуже важливими є відносини між Кхала і його кровними вершниками (*Dothrakhqoyi*). Воїни, що присягнулися служити життям Кхала і ділити з ним все (крім коня), фактично стають частиною його: коли Кхала вмирає, кровні вершники проважають Кхалісі в Вайес Дотрак, де вона приєднається до дош кхалін (*Dosh Khaleen*), а потім самі вмирають, щоб приєднатися до свого Кхала в «нічних землях» (*Rhaeshi Ajjalani*).

Для позначення кровних уз між вождем і його наближеними воїнами в дотракійском мові існує словосполучення *blood of my blood*: тільки так поводяться один з одним Кхала і кровні вершники. Наприклад, після смерті Кхала Дрогобич Дайенеріс підпорядкувала собі кхаласар, а кровні вершники

її чоловіка стали її наближеними:

– Daenerys: [Zhey] Rakharo. Yer athzalar nakhoki anni, zhey qoy qoyi.

Rakharo. You are my last hope, blood of my blood.

– Rakharo: Anha vos oziyenek shafkea, zhey qoy qoyi.

I will not fail you, blood of my blood.

Свої серйозні наміри і відносини служити вічно один одному як закохані, так і вершники «підкріплюють» фразами *ase shafki athdrivar* (your wish is my command), що в літературному перекладі звучить як *your words are*

death, i mra zhor (to care (in heart)). За кожного дорого, кровного людини дотракієц готовий заплатити своїм життям, пролити свою кров і віддати своє серце.

Такий поділ між людьми виражається в їх роді занять і посади, яку вони займають в кхаласаре. На чолі кхаласара (khalasar – a horde loyal to a single khal) варто Кхала (khal – leader) і його кривні вершники (dothrakhqoyi – blood rider), його рідні – Кхалісі (khaleesi – queen, wife of khal) і кхалакка (khalakka – sone of a khal, prince) або кхалаккі (khalakki – daughter of a khal, princess) займають друге місце в ієрархії.

Рада вдов вхалов дош кхалін (dosh khaleen) також займає високе положення, оскільки до їхніх порад прислухається не тільки простий дотракійській народ, а й кожен Кхала. На щабель нижче знаходяться воїнаезднікі (dothrak / sajak – rider) і захисники кхаласара (khasar / khas – small group of protectors). Серед простих людей можна знайти тільки певних представників маленького суспільства, а саме: рабовласників (azzafrok – slaver), продавців (jerak – trader / merchant, jerakasar – wine merchant), особистих охоронців кха (kha – personal bodyguard), служниць (khaleesiya – handmaid), знахарів (koalak – healer, koalakeesi – female healer (приймають пологи), koalakhtihan – eye healer), рядових воїнів (lajak – fighter, warrior; vitihirak – watch, guard), татуировщиків (lirak – tattoo artist) і відьом (maegi – sorceress, witch). Інших лексичних одиниць, що позначають рід діяльності або особливе становище людини в суспільстві в дотракійском мові не існує, що доводить і підкреслює їх байдужість до інших народів семи королівств. Такий поділ представників одного кхаласара також підкреслюється в деяких висловах і окремих лексичних одиницях. Наприклад, слово chomak, шанобливе Ви (shafka), вітання athchomar chomakea (a greeting to a group, respect to those that are respectful) і m'athchomaroon (hello), а також таке слова як chomat (to be respectful), vichomer (respectful, respectable) і vichomerak (respectful one) використовуються виключно по відношенню до шановних людям, в той час як по відношенню до інших можливо вживання вітання hale

(hey). Іншим прикладом може служити відповідь «так». У дотракійском мовою для вираження згоди існує 2 слова: ai (obedient) і sek. Як правило, раби і жінки використовують перший варіант. Більш того, в дотракійском мовою є мовні одиниці зі значенням наказу (наприклад, assolat – to command і sorohis – halt (command for a person)) також вказують на різницю і шарування представників одного кхаласара. Також в дотракіне, наприклад, не існує слів «спасибі» і «будь ласка». В одному з епізодів з весіллям Кхала Дрого і Дайенеріс Таргаріен, перший дарує своїй новоспеченій дружині в подарунок коня. Вона, ще не володіючи дотракійским мовою, запитала в одного з воїнів, як сказати по-дотракійски «спасибі», але у відповідь почула: «Такого слова в дотракійском мові немає». Справа в тому, що дотракійці приймають подарунки як даність: якщо Ви подарували одного разу що-небудь, Вам пізніше воздасться за дари. «Ти так нічого і не зрозумів. Дотракійці не купують, не продають – вони лише дарують і приймають дари [ ] ... »Іноді для вираження подяки дотракійці використовують фразу san athechomari ugaan (моя повага / повагу тобі). Крім того, дотракійці ніколи нічого не просять, і не можна також просити у дотракійцев і Кхала. «Візеріс вважає, що продав вас, і хоче отримати свою ціну. Але Кхала Дрого вважає, що отримав вас в якості подарунка, і він наділить Візеріса відповідним даром ... але свого часу. Не можна ж вимагати подарунок, тим більше у Кхала. У Кхала взагалі нічого не можна вимагати [ ]!»

Як згадувалося вище, дош кхалін є впливовим радою вдів Кхала, тому що мають зв'язок з божественним початком, пророкуючи майбутнє, тлумачачи знаки і символи і проводячи ритуали. Однак найголовнішими і значущими ритуалами для дотракійців стали весілля (athkemar) і поховання (vorsqoyi): ні для яких більш свят і подій не існує найменувань, крім дня народження (asshekhqoyi), який у дотракійців не рахується особливим днем, і кількох днів повного місяця (jalan qoyi – blood moon – harvest moon, де корінь qoyu означає кров), які дають знак дотракійцям, що після цього часу полювання або війна будуть найбільш вдалимими. Однак варто зазначити, що в

дотракійській мові існує еквівалент англійському вислову *happy birthday* (з днем народження) – *asshekhqoyi vevhvena*, що в дослівному перекладі означає *great day of blood*. Іншими словами, день народження – це день першої пролитої крові (через перерізання пуповини): для агресивного народу це є своєрідним символом появи ще одного воїна або майбутньої матері (можливо, Кхалісі) в кхаласари.

Також у жителів земель Вестерос і Ессоса існує повір'я про червону комету, здатної покрити половину неба вдень і затьмарити вночі місяць, яка є вісником різного роду подій. Дотракійці називають цю комету *shierak qiya*, що в літературному перекладі означає *bleeding star*. Спочатку дотракійській народ вважав червону комету поганою прикметою, але все змінилося з проголошенням Дайенеріс Таргарієн Кхалісі після смерті Кхала Дрого. В ту ніч, коли Кхалісі поховала Кхала Дрого, прокинулись її дракони, і Дайенеріс прийняла червону комету за знак згори і повела кхаласар за собою. Червона комета привела її в місто Кварт, звідки і почнеться спроба завоювання трону семи королівств. Нарешті, ритуал поховання, точніше спалювання тіла померлого в багатті, також знайшло своє відображення в дотракійців. Дотракійці вірять, що після смерті спалене тіло їхнього соратника перетворюється на попіл, який здатний піднятися до неба і там знайти спокій, приєднавшись до кхаласару Великого Жеребця. У разі, якщо тіло не спалюється, воно не може знайти спокій і воз'єднатися зі своїми предками. Еквівалентом англійської *R.I.P.* (*Rest in peace / спочивай з миром*) в дотракійській мові є вираз *vod chafan* (*Dust to the wind / пил за вітром*), що повністю відображає концепцію про попелі, беруть початок у небеса. Тут же викликає інтерес і інше слово – *shin*, що означає звук затухаючого вогню, яке безпосередньо пов'язане з відходом душі в інший світ.

– *Irri: Mori atthasish oakah moon!*

They killed his soul!

– *Daenerys: Affa, affa. Mori laz vos atthi oakah vosecchi. Shh ... They can not kill his soul.*

– Irri: Jin tish mori! Mori ogish ven mae ven rho. Mori avvirsoh khadoes moon. Me laz odothrae kimi mae she Rhaeshi Ajjalani avvos.

They did! They butchered him like an animal. They did not burn his body. He can never join his ancestors in the Night Lands.

– Daenerys: Affa. Kisha amariki vorsqoy ha maan. Majin anha astak yeraan asqoy, me–Rakharo adothrae kimi mae ajjalan.

Shh. We will build him a funeral pyre. And I promise you, Rakharo will ride with his ancestors tonight.

Таким чином, виділивши і розглянувши найбільш вживані і релевантні мовні одиниці дотракійської мови, основні метафори і символіку, закладені в лексиці з різних тематик, а також позначивши лакуни і ендемічних лексику, порівнявши дотракійську і англійську мови. Підводячи підсумок аналізу лексики і всього вищесказаного, можна стверджувати, що словник дотракійської мови в повній мірі відображає культурні реалії, тобто картину світу вигаданої національної групи. Більш того, феномен вигаданих мов дозволяє по-іншому побачити унікального кожного окремого живого, природної мови і зробити відповідні висновки про невдалі спроби створення універсальної мови. Базою для формування будь-якої мови є менталітет, історія, традиції та культурну спадщину, і дотракійська мова як вигадана мова не є винятком, оскільки був сформований навколо культурних констант ірреального етносу–носія.

Висновки по розділу

Серія романів американського письменника Дж. Р.Р. Мартіна «Пісня льоду і полум'я» сьогодні є найбільш культовим твором у світі. Однак однією з головних інвестицій стала розробка штучних мов (дотракійської та валерійської мов) для художнього світу Семи королівств.

Дотракійська мова була розроблена Д. Пітерсоном у відповідності до трьох основних принципів: 1) відповідність світу Дж. Мартіна; 2) художня милозвучність і властивість легко запам'ятовуватися; 3) теоретична

свідомість (для дотракіна послужили власні напрацювання лінгвіста, засновані на природних мовах: російській, турецькій, естонській, інуктітуте і суахілі).

Дотракійська мова – це мова без писемності, якою розмовляє дотракійський народ, що живе на найбільшому континенті Ессос. Дотракійці (англ. Dothraki – скачуть люди) – це народ кочових воїнів, що не має постійних поселень, крім одного міста – Вейес Дотрак (Vaes Dothrak), куди з'їжджаються всі кхаласари для торгівлі і де під страхом смерті заборонено зброю. Будучи войовничим, сильним і агресивним народом, дотракійці здійснюють постійні набіги на сусідні селища, захоплюючи або спалюючи їх. Більш того, їх релігія (поклоніння Великому жеребцю, сонцю і місяцю) дає їм дозвіл на грабіж, насильство, рабство і вбивство. Однак особливу цінність для дотракійців є не тільки їхня релігія, але і відносини всередині кхаласара, сім'ї та між вождем (Кхала) і його кровними вершниками.

З метою визначення потенціалу вигаданої мови як відображення національної картини світу, було проаналізовано дотракійсько–англійський словник і кілька епізодів з телесеріалу «Гра престолів». На першому етапі нашого дослідження була зроблена спроба розподілити основні лексичні одиниці на підгрупи, тобто як і на які базові категорії розділений світ у свідомості дотракійців. Використовуючи тематичний принцип угруповання лексики, в результаті було розділено представлені лексичні одиниці на 18 основних категорій:

1. Тварини і комахи (Animals and Insects);
2. Тіло (The Body);
3. Свята, ритуали і розваги (Celebrations, rituals and entertainment);
4. Одяг і аксесуари (Clothes and accessories);
5. Кольори (Colours);
6. Мова і комунікація (Language and Communication);
7. Їжа та напої (Food and Drinks);
8. Числа і кількість (Numbers and Quantity);

9. Люди, сім'я і взаємини (People, Family and Relationships);
10. Час (Time);
11. Рух, подорожі, місця та напрямки (Movement, Travelling, Places and Directions);
12. Божественн і магічне (Spiritual and Magical);
13. Здоров'я (Health);
14. Мислення, емоції і почуття, концепти та ідеї (The Mind, Emotions and Feelings, Concepts and Ideas);
15. Бої, жорстокість, війна (Fight, Violence, War);
16. Небесні тіла, природа і погода (Celestial bodies, Nature and Weather);
17. Предмети (Objects);
18. Запахи і звуки (Smells and Sounds).

Найбільшою категорією є категорія «Люди, сім'я і взаємини » (198 найменувань), навпаки, найменшою – категорія « Запахи »(3 найменування). Найбільш значущими для відображення історичного досвіду, мислення, світобачення і розуміння реальності з'явилися категорії, пов'язані з рухом, боєм і війною, тваринами, взаємовідносинами, одягом, ритуалами і божественним початком.

Дійсно, лексичний пласт дотракійської мови відображає культурну самобутність придуманого Дж. Мартіном етносу і вказує на найбільш цікаві для народу–носія мови теми. Однак, концептуалізація є нерівномірною, тобто в мові має місце бути різна номинативная щільність однойменних ділянок лексичних систем, деякі категорії залишаються на базовому і узагальненому рівні, в той час як інші відображають специфікацію накопичених знань в тій чи іншій області.

Метою другого етапу даного дослідження було визначити, в якій мірі дотракін відображає основні національні реалії дотракійського народу. Культ коня, життя в сідлі, жорстокість, забобонність, насильство, вбивства, рабство, забобони про воду і обладунках, поділ людських відносин, цінність зв'язку подружжя і воїнів, ієрархія в суспільстві, ритуальність – всі ці аспекти життя,

важливі концепти, були успішно вербалізовані і відображені в сконструйованому мовою. Таким чином, проведений аналіз показує, що картина світу дотракійського народу повністю відображена в лексичному складі мови, якою вони говорять в ірреальному світі.

ВИСНОВКИ

Мови, використані у творі Дж.Р.Р. Мартіна, є артлангами, тобто штучно створеною у художньому дискурсі мовами, що має на меті забезпечити спілкування серед персонажів роману. У рамках художнього твору артланг виконує низку функцій, серед яких провідними є жанроутворююча, сюжетоутворююча, світоглядна, функція художньої деталі, пародійна та магічна. Можливість відображення артлангів у перекладі тісно пов'язана з поняттям «картини світу». Артланг є породженням авторської фантазії, тому він зображує картину того світу, що виникає у свідомості письменника. Як правило, вона пов'язана з середовищем, де мешкає автор, що відбиває схожість артлангу з культурою та мовою, яка рідна для автора. Артланги перекладають, застосовуючи такі стратегії, як одомашнення та очуження. Головною стратегією перекладу апостеріорних артлангів є одомашнення, оскільки ані сприйняття, ані тлумачення їх одиниць не викликають у читача будь-яких проблем; апіорних – очуження, адже перекладач, як правило, не застосовує трансформації з метою приведення артлангу у відповідність до норм цільової мови та культури. Одна з цих стратегій, як правило, є основною, інша – допоміжною.

В результаті аналізу оригінального тексту було встановлено, що для запису окремих фраз і коротких текстів штучних мов використовується загальноприйнята романізація на базі латинського алфавіту без додаткових знаків. Зокрема, романізація використовується в словнику дотракійської мови. Фонетика мов складається з приголосних та голосних звуків. Крім цього, офіційно, мови не мають писемності. Щодо граматики, то деякі мови мають п'ять відмінків (відмінювання за відмінками різне для живих і неживих предметів; крім того, треба звертати увагу на множину). Перекладацький аналіз було здійснено на лексичному та граматичному рівнях. Головною стратегією перекладацького відтворення штучних мов твору є очуження, якої дотримувалися український перекладачі. Головним способом перекладу, який вони застосовували, є транскодування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартін Дж. Пісня льоду й полум'я / Джордж Р. Р. Мартін. – Київ: КМ–БУКС, 2019. – 800 с.
2. Аксенова К. Исторические прецеденты конструирования искусственных языков // Русский Архипелаг. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archipelag.ru/geoculture/geo/meccano/precedent/>.
3. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке / Н. Ф. Алефиренко. – Москва: Наука, 2005. – 406 с.
4. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику – М.: Academia, 2008. – 250 с.
5. Безногова Т.Г. Искусственный язык как средство международного общения / Т.Г. Безногова // Научная электронная библиотека «eLibrary». – 2013. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=20390410>.
6. Белоусова Е. Г. Основные характеристики художественной картины мира, репрезентируемой в произведениях жанра фэнтези / Е. Г. Белоусова // Молодой ученый. – 2011. – Т. 1, № 4. – С. 200–202.
7. Бразиговская Е. Е. Авторские языки для возможных миров: Х. Л. Борхес, У. Эко и Дж. Р. Р. Толкиен [Электронный ресурс] / Е. Е. Бразиговская // Интернет-журнал «Филолог». – Режим доступа: http://philolog.pspu.ru/module/magazine/do/mpub_6_13
8. Гончарова А. А. Диалектика естественных и искусственных языков / А. А. Гончарова. // Вестник Екатеринбургского института. – 2014. – №27. – С. 17–22.
9. Гудманян А. Г. Граматичні аномалії мови в перекладах / А. Г. Гудманян, Г. Г. Єнчева, І. В. Струк // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal). – Warszawa, Polska : Aleje Jerozolimskie, 2016. – Vol. 1, № 2(6). – P. 170–174.

10. Куркина А.Т. Искусственные языки и попытки их создания // Навигатор [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа до ресурсу: [http://navigator msk.com/ru/articles/iskusstvennye–yazyki–i–popytki–ih–sozdaniya](http://navigator.msk.com/ru/articles/iskusstvennye-yazyki-i-popytki-ih-sozdaniya)
11. Кушнір Л. О. Відтворення авторської лексики штучних мов в українських перекладах / Л. О. Кушнір. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – №4. – С. 22–29.
12. Кузнецов С.Н. Международные языки; Искусственные языки. – Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: 2005. – 270 с.
13. Кузнецов С.Н. Основные этапы становления интерлингвистической теории // Мир Эсперанто [Электронный ресурс]. – 1991. – Режим доступа до ресурсу: [http://miresperanto.com/esperantologio/kuznecov–etapy.htm](http://miresperanto.com/esperantologio/kuznecov-etapy.htm)
14. Кузнецов С. Н. Теоретические основы интерлингвистики. – М.: Университет дружбы народов, 2007. – 153 с.
15. Кузнецов С.Н. К вопросу о типологической классификации международных искусственных языков // Мир Эсперанто [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://miresperanto.com/esperantologio/tipologija.htm>
16. Маслов Ю.С. «Введение в языкознание: учебник для Вузов» – М.: Высшая школа 2008г – 280с.
17. Дуличенко А. Д. Из истории интерлингвистической мысли в России. Проблемы международного вспомогательного языка. – М.: Наука, 2005. – 300с.
18. Каракулова М. К. Восприятие чужих языков (на материале художественной литературы) / М. К. Каракулова // Вестник Удмуртского Университета. – 2005. – №5-2. – С.15-20.
19. Мартынец М. С. Естественные и искусственные языки: общее, особенное и единичное [Электронный ресурс] / М. С. Мартынец // Научная

электронная библиотека «eLibrary». – 2011. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=17755873>.

20. Монгилева Н. В. Вымышленный язык как новый способ мировидения (на примере дотракийского языка в романе Дж. Мартина «Игра престолов») [Электронный ресурс] / Н. В. Монгилева, А. Ткаля // Научная электронная библиотека «eLibrary». – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=25209973>.

21. Мончаковская О.С. Фэнтези как разновидность игровой литературы // Знание. Понимание. Умение. – 2007. – № 3. – С. 231–237.

22. Павкин Д. М. Образ волшебной страны в романах Дж. Р. Р. Толкиена: лингвокогнитивный анализ : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Д. М. Павкин. – К., 2002. – 18 с.

23. Пиперски А. Артланги: искусственные языки в литературе и кино [Электронный ресурс] / А. Пиперски // ПостНаука. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://postnauka.ru/longreads/51238>.

24. Попова З. Д. Основные черты семантико-когнитивного подхода к языку / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Антология концептов ; [под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина]. – М.: Гнозис, 2007. – 512 с.

25. Ребрій І. М. Мовні та етноментальні особливості перекладацького відтворення артлангів: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство / І. М. Ребрій – Херсонський державний університет Міністерства освіти і науки України, Херсон, 2017. – 266 с.

26. Суюнбаева А.Ж. Знаковый характер языка: естественные и искусственные языки // Научная электронная библиотека «eLibrary» [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://elibrary.ru/item.asp?id=25501334>

27. Тер–Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Изд–во МГУ, 2004. – 352 с.

28. Тлюстен В. Ш. О некоторых параллелях процессов формирования и организации внутренней структуры искусственных и естественных языков [Электронный ресурс] / В. Ш. Тлюстен // Научная электронная библиотека «Киберленинка». – 2007. – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-parallelyah-protsesov-formirovaniya-i-organizatsii-vnutrenney-struktury-iskusstvennyh-i-estestvennyh-yazykov>.

29. Фадеева О. В. Відтворення толкієнізмів у перекладацькій практиці / О. В. Фадеева // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. 1. – С. 337–342.

30. Чепур Е.А. Русская фэнтези: к проблеме типологии характеров // Проблемы истории, филологии, культуры. – 2008. – № 19. – С. 336–341.

31. Шувалова О. Н. Вымышленные языки как предмет «наивной» и научной лингвистик [Электронный ресурс] / О. Н. Шувалова // Образовательный портал «Слово». – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.portal-slovo.ru/philology/47340.php>.

32. Шувалова О.Н. Обзор видов деятельности, возникающих вокруг проектов вымышленных языков в интернете // Сайт филологического факультета МГУ имени М. В. Ломоносова [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://goo.gl/HkCL2z>

33. Какой перевод книг цикла Песнь Льда и Пламени лучший? Какой выбрать? // 7Королевств – мир Песни Льда и Пламени и Игры престолов [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://7kingdoms.ru/2016/asoiaf-best-translation/>

34. Невский Б. Жанры. Эпическое фэнтези // Мир фантастики и фэнтези – журнал о фэнтези и фантастике. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://old.mirf.ru/Articles/art574.htm>

35. Сидорова М. Ю. Интернет–лингвистика: вымышленные языки /

М. Ю. Сидорова, О. Н. Шувалова – М., 2006. – 184 с.

36. Соссюр Ф. де. Заметки по общей лингвистике / Ф. де Соссюр. – М. : Изд. группа «Прогресс», 2000. – 280 с.

37. Тіліга А. Ю. Відтворення топоніміки як складової фантастичної художньої картини світу в англо-українських перекладах / А. Ю. Тіліга // Філологічні трактати : наук. журнал. – Суми : СумДУ. 2012. – Т. 4, № 2. – С. 114–118.

38. Энциклопедия Песни Льда и Пламени // 7 королевств [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <http://goo.gl/eo2qUm>

39. Adelman M. Constructed Languages and Copyright: A Brief History and Proposal for Divorce // Harvard Journal of Law & Technology. Cambridge. – 2014. – Vol. 27 (2). – P. 544 – 562.

40. Banks D. Interview: Creating Language Society for HBO's Game of Thrones // WIRED [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.wired.com/2010/08/a-game-of-thrones-david-j-peterson/>

41. Carrion Torres C., Carrion Torres P. Dothraki // Omniglot: the online encyclopedia of writing systems & languages [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.omniglot.com/conscripts/dotraki.htm>

42. Constructed languages // Yahoo Groups [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <https://groups.yahoo.com/neo/groups/conlang/info>.

43. Dothraki Guide. Learn to speak Dothraki // Living Language [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.livinglanguage.com/dotraki>

44. Elgin S. H. The Language Imperative: the Power of Language to Enrich Your Life and Expand Your Mind / S. H. Elgin. – N. Y. : Basic Books, 2000. – 304 p.

45. Halliday M. A. K. The notion of 'context in language education [Electronic resource] / M. A. K. Halliday. – Access Mode:

<https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fannabellelukin.edublogs.org%2Ffiles%2F2013%2F08%2FHalliday-1991-Context-in-language-education>.

46. Harrison R. Artificial languages FAQ. [Electronic resource]. – Access Mode: <http://www.faqs.org/faqs/language/artificial-languages-FAQ/>:

47. Henning J. *Lapine: The Language Of Watership Down* / J. Henning. – Langmaker. – 269 p.

48. Jemmer P. W. *Studia Aleolinguistica* / P. W. Jemmer. – Enflame Newcastle, 2014. – 97 p.

49. Levy K. *Watership Down by Richard Adams: A tale of courage, loyalty, language* [Electronic resource]. – Access Mode: <https://www.theguardian.com/uk>

50. MacNelly Willis E. *Interview with Frank Herbert and Beverly Herbert* [Electronic resource]. – Access Mode: <http://www.sinanvural.com/seksek/inien/tvd/tvd2.htm>

51. Malmkjær K. *Artificial Languages* / K. Malmkjær // *The Linguistic Encyclopedia* / [ed. by K. Malmkjær]. – L., NY. : Routledge, 1995. – P. 38–42.

52. Murray Thomas E. *Lapine Lingo in American English: Silflay* / E. Murray. – Greenwood Publishing Group. – 112 p.

53. Myskja K. *Foreignisation and resistance: Lawrence Venuti and his critics* / K. Myskja // *Nordic Journal of English Studies*. – 2013. – 12(2). – P. 1–23.

54. Tolkien Christopher. *The Letters of J. R. R. Tolkien*. / C. Tolkien, J. R. R. Tolkien, H. Carpenter. – Boston: Mariner books, 2000. – 480p.

55. Tolkien J. R. R. *A Secret Vice* / J. R. R. Tolkien, C. Tolkien // *The Monsters, the Critics and Other Essays*. – L. : Allen & Unwin, 1983. – P. 198–223.

56. Toury G. *Enhancing cultural differences by means of fictitious translation* / G. Toury // J. Delisle, G. Lafond. *The History of Translation ; Educational edition*. – Gatineau, QC : School of Translation and Interpretation, University of Ottawa, 2003. – 395 p.

57. Valdman Albert *Sociolinguistic Aspects of Foreigner Talk* / A.

Valdman. – International Journal of the Sociology of Language, 1981. – 132 p.

58. Wright Ellen B. Creating Dothraki [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tor.com/blogs/2010/04/creating-dothraki-an-interview-with-davidjpeterson-and-sai-emrys>

59. Higley S. L. Hildegard of Bingen's Unknown Language: An Edition, Translation, and Discussion / S. L. Higley. – N. Y. : Palgrave Macmillan, 2007. – 264 p.

60. Okrent A. In the Land of Invented Languages: Esperanto Rock Stars, Klingon Poets, Loglan Lovers, and the Mad Dreamers Who Tried to Build A Perfect Language / A. Okrent. – N. Y. : Spiegel & Grau, 2009. – 352 p.

ДОДАТОК А

Таблиця 1. Порівняльні характеристики природної і штучної мов

Характеристики	Природна мова	Штучна мова
<i>Усвідомлення цілі</i>	Спонтанність	Ясна усвідомленість
<i>Планомірність дій</i>	Відсутність плану	Наявність плану
<i>Усвідомлення кінцевого результату</i>	Результат усвідомлений	Результат неусвідомлений
<i>Оцінка кінцевого результату</i>	Оцінка наводиться	Оцінка не наводиться
<i>Авторство</i>	Колективне	Індивідуальне \ Колективне
<i>Ступінь новизни</i>	Незначна новизна	Принципова новизна
<i>Апробація</i>	Народним досвідом	Закріплення актами узгодження
<i>Присутність варіативних позначень</i>	Наявність синонімів	Унікальні найменування
<i>Сфери функціонування</i>	Універсальна сфера застосування	Локальна сфера застосування

ДОДАТОК Б
ПРИКЛАДИ ШТУЧНИХ МОВ З ЦИКЛУ РОМАНІВ «ПІСНЯ ЛЬОДУ Й
ПОЛУМ'Я». КНИГА 1. ГРА ПРЕСТОЛІВ

1) When Rakharo has his whip around Viserys's neck he says:

Rakharo: Hash shafka zali addrivat mae, zhey Khaleesi?

Do you want him dead khaleesi?

Rakharo: Ishish chare acharoe hash me nem ejervae nharesoon.

Maybe the ear will listen if it is removed from the head.

Irri: Khaleesi vos zalo meme nem vazzisa.

Khaleesi does not want him harmed.

Rakharo: Chiftik!

Cricket!

2) Next we move to a camp that has been set up.

Irri: Athjahakar

Pride, prowess

Irri: Me azhasavva vezhofoon.

It's a blessing from the great stallion.

Jorah Mormont: It's a good blade for a *dothrakaan* (for a rider) but a man in full plate, *shori tawakof* (steel dress)...

Rakharo: Dothraki vos ondeo shoris tawakofi.

Dothraki don't wear steel dresses

3) First we have the scene with the horse heart ceremony.

Crowd: Rakh! Rakh! Rakh haj!

A boy! A boy! A strong boy!

Crone: Khalakka dothrae!

The prince rides.

he crone also says: I've heard the thunder of his hoofs. Swift as the win he rides. His enemies will cower before him. And their wives will weep tears of blood.

Crone: Vezh fin saja rhaesheseres!

The stallion that mounts the world!

Daenerys: Khalakka dothrae mr'anha. Ma me nem ahakee ma Rhaego!

A prince rides inside me. And he shall be called Rhaego!

4) The dialogue between khal Drogo and Daenerys when she put his hair into braids:

Drogo: Vezh fin saja rhaesheseres vo zigereo adoroon shiqethi.

The stallion that mounts the world has no need for iron chairs.

Daenerys: K'asi assikhqoyisiri vezh adothrae nakhaan rhaesheseri.

According to the prophecy the stallion will ride to the ends of the world.

Drogo: Sorfosor nakha she Havazzhifi Kazga. Vo hrazef laz yoma evethiz.

The earth ends at The Black Salt Sea. No horse can cross the poison water.

Daenerys: Sorfosor nakho vosecchi [she havazh]. Sani sorfi vekha yomme [havash]. Sorfo athyolari anni.

The Earth never ends [at the sea]. There are many dirts across [the sea].

The dirts of my birth.

Drogo: Vo sorfo. Rhaeshi.

Not dirt. Lands.

Daenerys: Rhaeshi, sek.

Lands, yes.

Daenerys: Dalen rhaggati evetha ma ale [vekhi she Vaes Seris]: [Hrazef] ido fini ovethi yomme [havazh].

There are thousands of ships [in the free cities]. Wooden [horses] that fly across [the sea.]

Drogo: Kisha vastoki vos alikh hrazefi ido m'adori shiqethi.

Let's speak no more about wooden horses or iron chairs.

Daenerys: Me vos ador. Me...me...throne.

It's not a chair. It's...it's...throne.

Drogo: Throne?

Daenerys: Ador finaan khal nevasoe...che khaleesi.

A chair for a king to sit upon...or a queen.

Drogo: Khal vos zigereo aderoon anevasoe maan. Me zigeree sajosoan disse.

A khal doesn't need a chair to sit on. He only needs a steed.

5) Later we have Drogo's speech:

Drogo: Zhey jalan atthirari anni. Hash azisi?

Moon of my live. Are you hurt?

Drogo: Jora Andahli, okki zhille hrazef fin allayafa shafka drogikhoon anni. Me shafki.

Jorah the Andal, [I heard what you did] choose any horse you wish [from my herd]. It's yours.

Drogo: Anha asshilak jin azh shafkea haji rekoon et shafka. Ma rizhaan anni, vzh fin asaja rhaesheseres, maan anha valloshak azh akka. Maan anha vazhak jin ador shiqethi finaane neva ave maisi mae. Anha vazhak maan Rhaeshis Andahli. Anha, zhey Drogo, atak jin. Anha vidrik khalasares anni jim, finaane nakhoe rhaesheser, majin adothrak hrazef ido yomme Havazzhifi Kazga ven et vo khal avvos. Anha vaddrivak mahrazhis fini ondee khogar shiqethi ma vohharak okrenegwin mori. Anha aqorisok chiories mori, vazzafrok yal mori, ma afichak vojkor samva Vaesaan Dothrak. Ki jini anha astak asqoy, anha, Drogo ki Bharbosi. Ki jini anha astak asqoy hatif Maisi Krazaaji kash shieraki vitihiri asavvasoon. Asavvasoon! Asavvasoon!

I make this gift to you for what you did. And to my son, the stallion who will mount the world, I will also pledge a gift. I will give him the iron chair that his mother's father sat upon. I will give The Lands of the Andals. I, Drogo, will do this. I will take my khalasar west to where the world ends and ride wooden horses across the black salt sea as no khal has done before. I will kill the men in iron suits and tear down their stone houses. I will rape their women, take their children as slaves and bring their broken gods back to Vaes Dothrak. This I vow, Drogo son of Bharbo. I swear before the mother of mountains as the stars look down in witness. As the stars look down in witness.

6) We move to where Drogo is, at the Lhazareen village:

Mago: Me Fati! Khaleesi vazha anhaan qorasokh anni, ch'anha afichak mae m'arakhoon anni!

It's an insult! Khaleesi will give me my prize or I will take it with my arakh.

Drogo: Me vastoe hatif anni; ahhazaan yer nemo vacchaki.

She will speak before me; until then you will keep yourself quite.

Drogo: Zhey jalan atthirari anni, Mago asta meshafka fich qorasokh mae, ohara haeshi rakhi fin qoraso me asaja mae. Asti anhaan hash jini jila.

Moon of my life, Mago says you have taken his spoils, a daughter of the lamb man who was his to mount. Tell me the truth of this.

Daenerys: Mago asta k'athjilari, zhey shekh ma shieraki anni. Anha ray qoraso san ohari asshekh majin mori nem vos osaji.

Mago speaks the truth, my sun and stars. I have claimed many daughters this day so they cannot be mounted.

Drogo: Jini athvilajerar. Jin chiorisi zafra ajjin, majin kisha ataki morea ven me vallayafa kisha.

This is the way of war. These women are slaves now to do with as we please.

Daenerys: Anha nem allayafak vassandik mora. Hash dothraki shafki'th saji mora hash mori jif kemoe ma moroa.

It pleases me to keep them safe. If your riders would mount them, let them take them as wives.

Qotho: Hash hrazef gova vaf?

Does the horse mate with the lamb?

Daenerys: Zhavvorsa vadakhera ma hrazef ma vaf akkate.

The dragon feeds on horse and lamb alike.

Mago: Yer ifak. Yer assoo anna vosecchi.

You're a foreigner. You do not command me.

Daenerys: Anha Khaleesi. Anha assok yera sekosshi.

I am Khaleesi. I do command you.

Drogo: Tihi kifinosi me ivezhofoe? Hazak rizh anni mra me: Vezh fini

Asaja Rhaesheseres, fini nirra mae vorsasoon mae.

See how fierce she grows? That's my son inside her, the stallion that will mount the world, filling her with his fire.

Drogo: Anha acharak vos ale. Zhey Mago, anha acharak vos ale. Ezas eshna gech ahilee.

I will hear no more. Mago, find somewhere else to stick your cock.

Mago: Khal fines asoe mezhah jahakmeni vos khal.

A Khal who takes orders from a foreign whore is no khal.

Drogo: Ohos! Os! Anha vazhok khadoes yeroon virsalat. Anha ochomok yeraan kijinosi. Inte vadakhie tihoa ma khewo afilki vi gadimaan. Eysel varthasoe she ilekaan rikhoya arrekaan vekha vosi yeroon vosma tolorro!

Be Still. Don't move. I will not have you body burned. I will not give you that honor. The beetles will feed on your eyes. The worms will crawl through your lungs. The rain will fall on your rotting skin until nothing is left of you but bones.

Mago: Atte yer eth addrivi anna.

First you have to kill me.

Drogo: Jin anha ray et.

I already have.

Daenerys: Shekh ma shieraki anni zisa.

My sun and stars is hurt.

Drogo: Me zisosh, zhey jalan atthirari anni.

A scratch, moon of my life.

Daenerys: Finne koalaki?

Where are the healers?

Drogo: Jini osto afisi.

This is the bite of a fly.

Mirri Maaz Duur: Anha laz rhelak dothrakes vezhvena ha zisoshaan mae.

I can help the great rider with his cut.

Qotho: Khal zigeree vo rhellay ha zafroon fini govi oqet.

The Khal needs no help from slaves who lie with sheep.

Daenerys: Me anni. Me vastoe.

She's mine. Let her speak.

Qotho: Maegi. Ase sekke. Ase maegi izzi char.

Witch. Too many words. The witch's words poison the ears.

Daenerys: Azhas maan affisat zis yeri, shekh ma shieraki anni. Me azzisa anna jin tihat meyer qiyae.

Let her clean your wound my sun and stars. It makes me hurt to see you bleed.

7) After an accident with khal Drogo:

Daenerys: Khal anni... Shekh ma shieraki [anni]... Drogo.

My lord... My sun and stars... Drogo.

Drogo: Sajo anni. Sajo... anni.

My steed... My... steed.

Haggo: Qoy qoyi.

Blood of my blood.

Drogo: Vos, anha'th dothrak.

No, I must ride.

Qotho: Me arthas hrazefoon mae.

He fell from his horse.

Qotho: Khal fini laz vos dothrao, vos khal.

A Khal who cannot ride is no khal.

Daenerys: Me haqa, vos ale. Me zigeree mithrat.

He's tired, that's all. He needs to rest.

Daenerys: Kisha ray hezhahish chek asshekh. Kisha avimithreraki jinne.

We have ridden far enough. We will camp here.

Qotho: Jinne vos gache vimithrerat. Chiori vos assoo kisha. Vos Khaleesi akka.

This is no place to camp. A woman does not give us orders. Not even a Khaleesi.

Daenerys: Kisha avimithreraki jinne. Asti morea me Khal Drogo asso

moon. Zhey Qotho...

We will camp here. Tell them Khal Drogo commanded it. Qotho...

Qotho: Shafka vos assoo anna [zhey] Khaleesi.

You do not command me, Khallesesi.

Daenerys: Ezi Mirri Maaz Duur. Fichi mae anhaan.

Find Mirri Maaz Duur. Bring her to me.

Qotho: Maegi? Anha afichak shafkea nharees [zhey] Khaleesi.

The witch? I will bring you her head khaleesi.

Daenerys: Fichi mae anhaan ozisa che Khal Drogo achara kifindirgi yer ziganeso anhaan.

Bring her to me unharmed or Khal Drogo will hear you defied me.

Daenerys: Shekh ma shieraki anni! Hash yer vineseri dothrakh ataki kishi, zhey shekh ma shieraki anni?

My sun and stars! Do you remember our first ride, my sun and stars?

Daenerys: Hash yer laz chari anna; hash yer ray vos o, attihis anna.

If you are still in there, if you haven't gone away, show me.

Daenerys: Yer lajak. Yer ayyeyoon lajakoon. Anha zigerek yeroon lajat ajjin.

You're a fighter. You've always been a fighter. I need you to fight now.

Daenerys: Affin shekh yola she jimma ma drivee she titha...Arrek yer ajadi save, shekh ma shieraki anni.

When the star rises in the west and sets in the east...Then you will come back to me, my sun and stars.